

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Första kammaren. Nr 10.

Lördagen den 1 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 22 nästlidne månad.

Herr statsrådet *Sandström* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse till Riksdagen i anledning av en vid sisteförflutna riksdag beslutad lag;

dels ock Kungl. Maj:ts nådiga propositioner

nr 5, angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för statens järnvägar m. m.;

nr 84, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken;

nr 85, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 15 i den uti lagen den 10 juni 1912 angående flottning av skogsalster i gränsloderna Torneå och Muonio intagna stadga; samt

nr 88, angående ändring beträffande brottmålsdomarens i Norrbottens län avlöning.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets den 25 och 26 sistlidne februari bordlagda utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillägg i visst syfte till de i förordningen om kommunalstyrelse på landet upptagna bestämmelser rörande upprättande av utgifts- och inkomstförslag, samt

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillägg i visst syfte till de i förordningen om kyrko-

stämma samt kyrkoråd och skolråd upptagna bestämmelser rörande upprättande av utgifts- och inkomstförslag,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om proportionellt valsätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 26 och 28 sistlidne månad bordlagda utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om införande av proportionellt valsätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.

I anledning av en inom Andra kammaren av herrar *Kristensson* och *Persson* i Malmö väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 65, hade utskottet i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning om och för Riksdagen framlägga förslag till införande av proportionellt valsätt vid val av revisorer jämte suppleanter att granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning.

Reservation hade avgivits av herrar *Trygger*, *Clason*, *Bellinder*, *von Geijer* och *Kjellén*, greve *A. Hamilton*, samt herrar *Nyström*, *Räf* och *Jönsson* i Slåtåker, vilka ansett, att den förevarande motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Konstitutionsutskottet har med anledning av herrar *Kristenssons* och *Perssons* i Malmö motion hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning beträffande ett förslag till införande av proportionellt valsätt vid val av revisorer jämte suppleanter att granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning. Det gäller sålunda här, huruvida man till dessa val skall utsträcka tillämpningen av proportionalitetsprincipen. Då man har att bedöma den saken, torde man först böra erinra sig, att denna proportionalitetsprincip icke är sitt eget ändamål, utan det beror på lämplighetsskäl, om den i ett visst fall skall genomföras eller icke. Och det torde väl också vara riktigt, att den ej bör genomföras, ifall den skulle komma i strid med huvudgrundsatser, som i grundlagarna äro fastslagna. Nu är en av de viktigaste grundsatserna i vårt statsskick, stadgandet om tvåkammerssystemet, att båda kammarna, där ej annorledes uttryckligen är bestämt, skola hava lika behörighet och myndighet. När det hittills varit fråga om att genomföra proportionalismen i fråga om utskott och nämnder, som riksdagen tillsätter, har man, för att ej rubba grundsatsen om tvåkammerssystemet, gjort tillämpningen så, att man sagt, att när det är fråga om ett utskott eller nämnd, vars åtgärder endast äro av

förberedande art, tvåkammerssystemet ej bör anses utgöra något hinder för tillämpningen av den proportionella metoden, men när det däremot vore fråga om en delegation, som skulle hava beslutande myndighet, då stode tvåkammerssystemet i strid med ett genomförande av den proportionella grundsatsen. Nu kunde man visserligen emot denna ståndpunkt säga: men vi hava ju fått proportionella val till alla utskott! Ja, men det kan starkt ifrågasättas, om man härvidlag gick tillväga med behörig varsamhet, särskilt i fråga om konstitutionsutskottet. Ty, som herrarna hava sig bekant, konstitutionsutskottets myndighet inskränker sig ej därtill, att utskottet äger förbereda vissa ärenden för Riksdagen, utan utskottet har i vissa fall en beslutande myndighet, därvid det träder i Riksdagens ställe. Jag behöver blott erinra om det fall, när utskottet skall besluta om åtal emot medlemmar av statsrådet, och vidare om utskottets skiljedomarebefogenhet, då utskottet har att skilja mellan kammare och kammare samt mellan kammare och talman. Emellertid — med den saken må vara huru som helst — säkert är, att när man skall gå vidare i fråga om proportionalitetsprincipens genomförande, har man icke någon anledning att frångå det, som man uppställt som huvudgrundsats, nämligen att det skall vara fråga om en delegation, som endast har *förberedande* befogenhet, för att proportionalismen vid dess tillsättning med skäl skall kunna genomföras. Se vi nu på statsrevisorernas ställning, är det ju onekligt, att dessas arbete i visst hänseende är förberedande, det avser nämligen förberedelser för att Riksdagen skall bli i tillfälle att fatta ett beslut. Men revisorernas befogenhet är icke fullständigt angiven härmed, utan deras verksamhet beror till sin effektivitet väsentligen på det initiativ, som de själva taga, och det är detta initiativ, som är avgörande för, hur resultatet av revisorernas arbete verkligen bliver. Jag vill endast erinra därom, att själva den frågan, huruvida en granskning å ena eller andra stället skall äga rum, beror på revisionens beslut, sålunda på majoritetens inom revisionen beslut. Där finnes det ingen möjlighet för minoriteten att göra sin mening gällande i strid mot majoritetens. Sålunda: en granskning, som majoriteten avvisat, den kommer icke till stånd, och följaktligen kan Riksdagen, trots det att denna i sista hand är den beslutande, när en anmärkning har skett, på detta sätt bliva satt ur tillfälle att fatta ett beslut angående en viss åtgärd — därför att någon granskning därav icke har ägt rum. Det är dessutom av synnerligen stor vikt, som var och en väl kan förstå, att på detta tidiga stadium av revisionens arbeten de synpunkter få göra sig gällande, som äro de härskande inom såväl den ena kammaren som inom den andra — d. v. s. inom majoriteten inom vardera kammaren, ty när man talar om kammarens befogenhet, kammarens makt, kammarens rätt, då är det ju klart, att kammaren representeras av majoriteten. Med det nuvarande systemet, därvid kamrarna hava lika makt och myndighet i fråga om tillsättandet av revisorer, har man tagit

Om proportionellt val-sätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

Om proportionellt val-sätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

all tillbörlig hänsyn till olika meningsriktningar, och jag tror ej, att jag kan jävas, då jag påstår, att revisionens arbete har fortgått lugnt, opartiskt och till stort gagn för det allmänna. Men ifall man skulle tänka sig, att inom revisionen en riktning redan från början hade majoritet, vilket ju rent faktiskt lätt kan inträffa, ifall man genomför den proportionella metoden, då är det visst icke säkert, att resultatet av statsrevisionens arbete skulle bliva så tillfredsställande som det hittills blivit.

Dessa äro de skäl, som hava bestämt de nio reservanterna för att avstyrka bifall till motionen, och jag skall be att på dessa skäl få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Det skulle kanhända kunna vara skäl i att påminna den ärade reservanten och hans parti, som ju också är proportionalismens parti, om vad som alltid har ansetts som det bärande i denna. Det har i alla händelser ej varit det, som han framhöll, nämligen lämplighetssynpunkterna. Men jag behöver kanhända alldeles särskilt hänvisa till utskottets utlåtande. Utskottet slår fast, hurusom den nya principen ej stannat vid val till riksdagens kamrar och utskott, utan alldeles obehindrat fått gå vidare i texten. Av detta har jag personligen dragit den mycket enkla slutsatsen, att om det är rätt, att proportionella val äga rum till riksdagen och till dess utskott, då är det också rätt, att samma sorts val äga rum vid utseendet av riksdagens revisorer. Det är klart — åtminstone förefaller det mig så — att om det är riktigt, att olika meningar skola liksom stråla ut till riksdagens olika organ, då är det också riktigt, att detta skall få äga rum vis-a-vis revisorerna, enär dessa egentligen ej äro annat än ett slags Riksdagens — de olika kamrarnes — ombud, som få sina instruktioner av Riksdagen och inför denna äro ansvariga. Att man genom enskild övnskomelse har sört för, att alltid någon av andra parten så att säga är med på ett hörn, det är ju nog så bra, men jag tänker mig, att herr Trygger väl förstår, att det bör vara synnerligen förödmjukande att behöva bedja om som en nåd och till och med ackordera om en sak, som man anser vara ens solklara rätt.

Nu har man försökt att anlägga en alldeles särskild synpunkt på dessa revisorer. Man säger, att de ej på något vis kunna jämföras med t. ex. utskotten. Vad äro då dessa revisorer till för? Jo, de skola granska, som det heter, »statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning», och de skola därvid göra de anmärkningar, som de finna befogade. Och dessa anmärkningar skola, sedan förklaringar inkommit, överlämnas till vederbörande utskott. I vad det gäller finansförvaltningen, går saken ju vidare till statsutskottet, och sedan kommer det an på statsutskottet, huruvida de anmärkningar, som revisorerna hava gjort, verkligen också få komma fram till Riksdagen, d. v. s. anmälas inför denna. Inte kan man väl säga, att detta är något så säreget,

att det exempelvis går vida utöver konstitutionsutskottet och de befogenheter, detta utskott har, enligt vad herr Trygger själv nyss påpekade. Och då det nu är så, att vi välja proportionellt till konstitutionsutskottet, varför skola vi då ej välja proportionellt till revisionen? Men *om* det skulle vara på det viset, att verkligen denna statsfinansiella granskning skulle innebära något alldeles sär- eget, om jag alltså går ut från ett dylikt antagande, då kan jag ej förstå, hur det skulle kunna vara rättvist och försvarligt, att just här utestänga minoriteten. Skulle nämligen denna granskning, därest minoriteten vore med, utfalla på något annat sätt än nu? Kan man göra något annat än granska? Skulle granskningen bli mindre duglig eller skulle den bli mera besvärlig? Eller på vad sätt skulle den ändra sig? Det skulle vara synnerligen intressant att få veta, hur man tänker sig, att utslaget skulle bli.

Vid sidan av detta har man också sökt att konstruera fram vissa konstitutionella vådor. Herr Trygger pekade på kamrarnes lika behörighet och framhöll, att just detta vore en av grund- satserna i vårt statskick. Jag kan ej förstå meningen. Inte rubbas väl förhållandet kamrarne emellan genom proportionella val till revisionen! Likställigheten är ju densamma. Det väljes ju på samma sätt. Det ifrågasättes ju inte att vi skola välja olika antal inom de olika kamrarne. Det hela förefaller mig vara en den Första såväl som den Andra kammarens inre fråga. Det är ju ej meningen, att den ena kammaren skall på något vis till arten skilja sig från den andra, utan man har ju tänkt sig att det endast skall vara en skillnad till graden. Och man har korteligen uttryckt detta ungefär så, att den Andra kammaren skall vara ett mera känsligt och omedelbart uttryck för den allmänna opinionen, och den Första ett uttryck för en mera bestående politisk åskådning. Denna bestående politiska åskådning kommer, som bekant, vid 35 år, därest man har 3,000 kronors inkomst. Har man en krona mindre, är man fortfarande prisgiven åt den allmänna opinionens alla för- irringar. Men vi, som sitta i denna kammare, vi äro ju alla av det slag, som behöves här: utmärkta karlar allihop med en bestående politisk åskådning. Första kammarens ståndpunkt är därför ej annat än vår egen ståndpunkt. Men denna är visst inte något homogen, utan något mycket sammansatt. I varje fall kan man urskilja åt- minstone tre stora linjer, och de som skola vara ombud för oss böra i görligaste mån representera alla dessa skiftningar. Efter- som det nu varit så, att Första kammarens höger varit majoritet i kammaren, har man kommit därhän att man lätt förväxlar sin egen ställning och ståndpunkt med kammarens. Men det förstå vi ju allesamman, att det bara behöves en liten omplacering av ett 20- tal röster, och ej det en gång, för att denna ställning skall kunna sägas vara »putz weg»; skulle jag argumentera med herr Trygger, skulle jag väl då också säga, att den Första kammaren komme att vara »putz weg».

Om propor- tionellt val- sätt vid val av statsrevi- sorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

Om proportionellt val-sätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

Jag har velat framhålla detta därför, att jag ej tycker, att man skall blanda bort korten i denna, som det förefaller mig mycket enkla sak. Det är visserligen så, att denna reform kommer att gagna vänstern i dag, men den kan också komma att gagna högern i morgon, och det är ju en dygd, har jag hört sägas, att litet tänka på framtiden. Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag har, som det framgår af utlåtandet, biträtt reservationen och skall be att få säga några ord till försvar för denna min ståndpunkt.

Jag kan ej hafva några vidare pretentioner på, att ett utskotts-utlåtande skall vara av underhållande art, vara någon saftig och intressant avhandling, men jag får lov att säga, att vad det föreliggande betänkandet beträffar så är det skäligen torrt, mera torrt än ett dylikt brukar vara. Ej underligt enligt mitt förmenande, då just den livgivande, den bärande tanken, som skulle ligga bakom, saknas, nämligen behovet av reformen. Jag kan ej neka till, att när jag hörde den siste ärade talaren jag fick det intrycket, att det äfven hos honom var mera en abstraktion, som gjorde sig gällande, än någon livgivande tanke. Redan den förste ärade talaren berörde dessa synpunkter. Jag behöver ej uppehålla mig längre därvid. Han nämnde, som jag tyckte, just vad som är det rätta ordet: att den proportionella principen ej är sitt eget ändamål. Då jag emellertid såg utskottets utlåtande och hörde den siste talaren så föreföll det mig just, som om den ledande tanken vore: konsekvens! Jag fick nästan ett sådant intryck, att jag trodde, att den siste ärade talaren var matematiker och ej vad jag i dag hört upp-givnas historiker med sinne för utvecklingen. Det förefaller mig nästan, som om man ställt upp vissa abstrakta premisser och sedan sagt: ergo skall slutsatsen slå in, hurudana och huru skiftande de faktiska förhållandena än i vissa fall månne vara. Emellertid: då jag har den bestämda uppfattningen, att ingenting i och för sig kräver denna reform, då jag tvärtom har den uppfattningen, att förslaget skulle medföra om ej några vådor, så dock synnerligt obehag, så skall jag för min del utan tvekan yrka avslag.

Det framhölls under ärendets behandling inom utskottet upprepad gångar av personer, som deltagit i statsrevisionens arbete, att detta städse varit prägladt av kordialitet och benägenhet att på alla sätt samverka. Ingen kan jäva detta påstående, och jag vågar utan tvekan vädja till alla dem, som varit i tillfälle att praktiskt göra några iakttagelser på det området, huruvida ej detta är fullständigt överensstämmande med verkliga förhållandet. Om vi nu låte eu ren abstraktion påfordra den proportionella principens genomförande, så skulle vi riskera detta goda förhållande, och jag kan ej inse, att det finnes något som helst skäl för ett dylikt åtgörande.

Den siste ärade talaren sade, att enligt hans mening revisionen

omöjligen kunde lida av, att man därvid införde det proportionella valsystemet, enär revisionens uppgift vore allenast en enda, nämligen den att granska, och detta näppeligen kunde gå till på mer än ett sätt. Ja, det beror på! Har man givit akt på den sista tidens förhållanden, så kan man väl ej neka till, att det ej är så alldeles säkert, att det bleve enbart de objektiva grunderna, som komme att vara de bestämmande. Jag kan ej annars riktigt förstå en passus i konstitutionsutskottets utlåtande, om jag nämligen ställer den gentemot herr Olssons yttrande. Där står på sidan 3:

»Fastmera synes det i fall av sistnämnda slag ligga särskild vikt uppå, att olika åsikter och synpunkter få komma till uttryck.»

Den ärade talaren sade, att revisorerna hava väl ingenting annat att göra än att granska, men utskottet hyser synbarligen en annan mening, nämligen att det skall granskas efter olika åsikter och synpunkter.

Nu är det, som bekant, precis lika många från de bägge kamrarnas olika partiskiftningar och således två partier, som göra sig gällande inom statsrevisionen. Tro icke herrarna, att den omständigheten enbart gör, att samarbetet är så gott, och att alla hava känslan av, att ingen har den övervägande makten, då det gäller? Men i samma stund som det skulle bli en röst mer på ena sidan, skulle allt detta försvinna, ty det är oomtvistligt, att en majoritet har benägenhet att förtrycka en minoritet, och förklarligt att så är. Majoriteten anser sig nämligen sitta inne med den allena saliggörande läran, och då har man rättighet att tvinga den andra sidan. Och att splittring skulle uppstå samma stund en viss bestämmd majoritet föreläge, förefaller mig uppenbart, och det kordiala arbetssättet bestämmas efter stramare partietikettshänsyn. Detta vore att beklaga i och för sig, men även ur en annan synpunkt, rent individuell, om jag så får säga. Det måste, det vill jag framhålla, vara av en rätt stor betydelse, att man känner sig fri från dylika hänsyn, när man sitter där så pass lång tid. Man är ju tillsammans åtskilliga månader, och det i en mycket trång krets, ty revisorerna dela upp sig i avdelningar på tre eller fyra personer. På dessa små avdelningar komma nu hvarjehanda saker, även sådana som ej falla direkt under revisionen, under debatt, och meningarna brytas fritt. Skäl givas och tagas, och detta kan bidra till att motsatsen mellan de olika riktningarna på ett ganska gott sätt jämnas ut. Av erfarenhet anser jag mig kunna påstå, att så sker.

Den ärade talaren gjorde sig till slut också i viss mån till talsman för deras intressen, som i denna del hysa en annan åsikt än han, och vilka skulle representera ett annat parti. Han talade om, att denna reform skulle kanske i morgon kunna gagna högern. Jag vill då erinra om, vad han själv strax förut yttrade och varigenom han enligt mitt förmenande helt och hållet slog ihjäl sitt nämnda argument. Ty han sade, att det är ju en relativt liten majoritet, som högern besitter i Första kammaren, ett tjugutal röster

Om proportionellt val-sätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

Om proportionellt val-sätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

endast, och den kan ändras kanske i morgon. Han tillade också, att är det så, att majoriteten gått över på de andra, då är kanske hela Första kammaren putz weg. Vad skola vi då hava för gagn av den hjälp herr Olsson gav oss och av hans råd att gardera oss för framtiden?

Nu blott ett par ord till sist, som kanske bliva ett upprepande av vad som här redan yttrats. Man har påpekat, att stor objektivitet nu äger rum inom statsrevisionen, och detta har ingen kunnat vederlägga. Men jag befarar allvarligt, att denna skulle förändras, när det proportionella valsystemet komme att tillämpas. Varför? Jo, jag kan icke tänka mig annat, än att de personer, som efter det att detta valsyst. införts första gången, skulle gå till sitt värv, de skulle ha den uppfattningen, att de fått ett nytt sorts mandat, att något nytt måste ske, att den partivalde måste taga hänsyn härtill och tänka på vad *partiet* kan kräva av honom i hans nya befattning, och då blir det i övervägande grad partisynpunkter, som komma att vara bestämmande. Partiväsendet är en Moloch, som kräver offer — det hjälper icke, vi kunna icke komma ifrån det! Men att på detta område, då det icke är nödvändigt, införa denna anordning, vilken jag betecknar som ett allvarligt ont, därtill kan jag icke med min röst bidraga. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Om jag uttryckt mig otydligt, skall jag be att få uttrycka mig litet tydligare. Den inkonsekvens, som jag skulle ha gjort mig skyldig till, den tror jag icke vara någon inkonsekvens. Jag menade detta, att herr Trygger troligen förväxlade Första kammarens ståndpunkt med högerns. Men eftersom högern mycket väl kan tänkas bliva i minoritet en gång i den här kammaren, skulle ju den ståndpunkten då vara borta. Om jag då finge argumentera såsom herr Trygger, sade jag, skulle Första kammaren därmed också vara borta. Själv anser jag, att Första kammaren nog överlever en sådan eventualitet, och att de, som då komma att utgöra majoriteten här, komma att till Andra kammaren stå i precis samma relation som denna till den nuvarande Första, ehuru jag gärna kan medgiva, att jag tänker mig, att Andra kammaren den gången nog kommer att bli litet svårare än den kammare, som vi nu hava.

Det framhölls gentemot mig, att jag skulle hava konstruerat och icke sett på verkligheten, och att därest den lilla reform, som här är föreslagen, kommer att gå igenom en gång, så skulle därigenom statsrevisionen så att säga snedvidras, och det skulle icke längre bli samma objektivitet där som nu. Detta förefaller mig dock vara att se situationen bra mycket i svart. Vi hava för närvarande i denna kammare fem högermän och en liberal såsom revisorer. Skulle revisionen vara objektiv nu men däremot bli mycket litet objektiv, därest vi t. ex. finge fyra högermän och två libe-

raler? Det skulle vara en förfärligt farlig liberal den där andra, om han skulle kunna i ett enda slag förvanska hela revisionen, Jag drog verkligen konsekvenser, det gjorde jag, men jag skall be att kammaren ser litet på mina konsekvenser och på de konsekvenser, som motparten drager. Mina voro ju dessa, att därest det är riktigt, att vi ha proportionella val till Riksdagens övriga organ, böra vi också ha proportionella val vid tillsättande av statsrevisionen. Min motpart resonerar så här, att om jag sitter i en minoritet, då skall minoriteten skyddas med proportionella val, men sitter jag i en majoritet, då skall majoriteten skyddas med majoritetsval. Detta är naturligtvis en synnerligen behaglig konsekvens för högern i det här stycket. Men jag kan aldrig tänka mig, att den konsekvensen kan bli långlivad. Det förefaller mig, som om den går mot döden vart den går. Och på den grund skall jag, herr talman, be att få vidhålla mitt yrkande.

Om proportionellt val-sätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

Herr Trygger: Den siste ärade talaren gjorde gällande, att jag skulle hava lörväxlat Första kammarens ståndpunkt med högerns ståndpunkt, men jag tror icke, att detta hans påstående var berättigat. Jag talade endast om majoritetens i Första kammaren ståndpunkt. Att den för tillfället är högerns, är en sak för sig och berättigar icke till det yttrande, som den ärade talaren hade. Talaren sade vidare, att det icke kunde vara så farligt, om i statsrevisionen komme fyra ledamöter från majoriteten i denna kammare och två från minoritetspartiet, i stället för, såsom nu är fallet, fem mot en. Jag vill då fästa hans uppmärksamhet på, att den uppfattning, som uppbäres av majoriteten i denna kammare, representeras av sex medlemmar i statsrevisionen, nämligen fem från denna kammare och en från Andra kammaren.

Slutligen har den ärade talaren använt ett argument, som man ofta får höra. Han gav högern det rådet att inrätta sig för den tid, då högern komme i minoritet såväl i den Första kammaren som i den Andra. Härigenom ville han antyda, att det vore klokt av oss att se till, att vi snart avgjorde denna fråga, i enlighet med det väckta förslaget, så att vi hade väl ställt för nämnda eventualitet. Ja, han får ursäkt oss, att det är stridande mot *vår* uppfattning, att vi skulle fatta våra beslut med hänsyn till, om vi vore i majoritet eller minoritet. Men det är ännu ett skäl, som gör, att vi kunna avvisa hans argumentation. Vi tänka icke komma i minoritet! Vi tro för fast på vår politiska uppfattnings riktighet för att någonsin ifrågasätta, att vi skulle komma i minoritet i denna kammare. Och för övrigt, skulle det verkligen vara så, att vi komme i minoritet i denna kammare, så kunna vi kanske i stället komma i majoritet i den andra.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindblad, Anders: Den siste ärade talaren trodde så starkt på högerns uppfattnings riktighet, att han betvivlade, att

*Om proportionellt val-
sätt vid val
av statsrevisorer och
suppleanter
för dem.
(Forts.)*

någonsin högern skulle komma i minoritet i Första kammaren. Det var väl kanske ändå icke så mycket på uppfattningens riktighet han trodde som på den 40-gradiga skalan, ty det är väl den, som bevarat ställningen för högerns majoritet.

För min del har jag ytterst svårt att förstå, varför majoriteten i denna kammare skall motsätta sig ett förslag sådant som detta. Det förefaller mig, som om det skulle finnas områden, där högern i denna kammare hade vida större anledning att göra motstånd, än när det gäller denna lilla reform, ty denna synes mig vara av det slag, att den kan genomföras utan att några som helst olägenheter följa därav liksom reformen ju över huvud taget innebär rättvisa. Det sades visserligen av en talare här, att kordialiteten inom statsrevisionen skulle försvinna, därest statsrevisorerna valdes efter den proportionella metoden. Jag tror emellertid, att man kan säga, att inom utskotten råder en kordialitet, som icke kan bli bättre än vad den är, och ändå behandla de olika utskotten frågor av en helt annan beskaffenhet än de statsrevisorerna föreha. Statsrevisorernas verksamhet rör sig väl ändå på mera neutrala områden än en hel del av utskotten göra, och ändå kan man icke inom dessa utskott märka någon dissonans av det slag, som man förmenar skulle uppstå, därest revisorerna valdes proportionellt. Jag kan, som sagt, icke förstå detta motstånd i en fråga sådan som denna, och jag tror, att högern gjorde klokare att icke motsätta sig en sådan bagatell. Reformen innebär uppenbart icke annat än en smula rättvisa mot minoritetspartierna. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Trygger: Den siste ärade talaren gjorde gällande, att det vore endast på den s. k. 40-gradiga skalan, som Första kammarens inflytande vilade. Emellertid tror jag, att om den ärade talaren tänkte litet närmare efter, skulle han finna, att denna skala i sin ordning vilar på en synnerligen bärande grundval, vilken även utgör det kraftigaste stöd för vår ställning, nämligen behovet för landet av att den erfarenhet och insikt, som vi representera, och de viktiga intressen, som vi äro satta att tillvarataga, verkligen också bli i Sveriges riksdag tillvaratagna!

Herr Lindblad, Anders: Med den proportionella valmetoden följer ju ingalunda, att de viktiga intressen, högern har att bevaka, och den sakkunskap, som högern förfogar över, icke skulle komma att bli företrädda i den svenska riksdagen, men däremot komme tydligen högern att såsom *majoritetsparti* försvinna, om icke den 40-gradiga skalan funnes.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren, med av-

slag å vad utskottet hemställt, skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Om proportionellt val-sätt vid val av statsrevisorer och suppleanter för dem.
(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 och antager det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 54.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets den 26 och 28 nästlidne februari bordlagda utlåtande nr 10, angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Uti punkt 4 under tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen besluta, att pensionsunderlaget för rektor och tillförordnad rektor vid folkskoleseminarium skulle från och med år 1913 utgöra hela lönen med tillägg av 500 kronor.

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.

På anført skäl hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att pensionsunderlaget för rektor och

Anq. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

tillförordnad rektor vid folkskoleseminarium skulle från och med år 1913 utgöra hela lönen med tillägg av 400 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Neiglick, Holmquist, Henricson, E. J. Söderberg, Juhlin, Leander, Hagberg* och *Sjöblom*, vilka ansett, att Kungl. Maj:ts proposition bort oförändrad tillstyrkas.

Herr Neiglick: Utskottet står i denna punkt, som kammaren kan finna, delat i två hälfter. Det berodde på den avlagda sedeln, huruvida utskottet skulle tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition eller icke. Jag anser mig därför ha så mycket mera skäl att yrka bifall till reservationen eller till den kungl. propositionen.

Det förhåller sig så, att, då frågan om reglering av lönen för seminarielärarna i sin helhet icke kunde framläggas vid denna riksdag, Kungl. Maj:t i stället gjorde framställning om provisorisk reglering av pensionen för seminarierektorerna, liksom år 1912 om provisoriskt ordnande av frågan om pension för rektorerna vid de allmänna läroverken; och Kungl. Maj:t hemställer, att pensionsunderlaget för seminarierektorerna skall från och med år 1913 utgöra hela lönen med tillägg av 500 kr.

Nu har utskottet icke heller haft något att invända mot en provisorisk reglering i och för sig av pensionsfrågan, men utskottet har ansett, att pensionsunderlagets förhöjning borde bestämmas till 400 kronor i stället för, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, till 500 kronor; och utskottet har därvid stött sig på statskontorets uttalande, att seminarierektorerna hittills i avlönings- och pensionshänseende intagit en mellanställning mellan rektorerna vid de högre allmänna läroverken och rektorerna vid real- och statssamskolorna. Pensionsförhöjningen för rektorerna vid de högre allmänna läroverken bestämdes till 500 kronor och för rektorerna vid de lägre allmänna läroverken till 300 kronor. Det kan, förmenar statskontoret, vara skäl ifrågasätta, huruvida icke 400 kronor skulle vara ett lämpligt belopp för seminarierektorerna. Och det kan icke förnekas, att detta resonemang låter vid första påseendet ganska rimligt, men jag vågar tro, att det icke är hållbart, om man ser efter vad som verkligen var bestämmande för dessa pensionsförhöjningar för rektorerna vid de allmänna läroverken. Motiveringen för den högre pensionen för rektorerna vid de högre allmänna läroverken var, att man ansåg, att pensionen borde bestämmas även med hänsyn till de förmåner de åtnjöte från kommunerna i form av fri bostad eller i form av hyresersättning. Sådan förmån åtnjuta även seminarierektorerna från statens sida. Således är det så mycket mera skäl, att för dessa seminarierektorer den förmånen gör sig gällande. Till vilka belopp uppgår då värdet av denna bostadsförmån för rektorerna vid de allmänna läroverken? Jo, om man bortser från Stockholm, uppgår den för rektorerna vid de högre allmänna läroverken till

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

1,182 kronor och för rektorerna vid real- och samskolorna till 846 kronor; och med dessa värdebelopp som grund har pensionstillägget bestämts för rektorerna vid de högre allmänna läroverken till 500 kronor och för rektorerna vid real- och samskolorna till 300 kronor eller ungefär till 40 % av bostadsvärdet i båda fallen. Frågar man vidare, till vilket belopp medelvärdet av seminarierektorernas bostadsförmåner uppgår, så är det ungefär precis samma belopp som bostadsvärdet för rektorerna vid de högre allmänna läroverken eller till omkring 1,200 kronor. Alltså, om denna pensionsförhöjning utgör en viss procent av bostadsvärdet, kan jag icke förstå, huru det är möjligt att vilja sätta denna pensionsförhöjning lägre för seminarierektorerna än för rektorerna vid de högre allmänna läroverken, då nämligen i fråga om bostadsförmåner båda dessa kategorier äro likställda. Och även om nu rektorerna vid seminarierna komme i åtnjutande av lika pensionsförhöjning som rektorerna vid de högre allmänna läroverken, kommer i alla fall det sammanlagda pensionsunderlaget att bliva större för rektorerna vid de högre allmänna läroverken än för rektorerna vid seminarierna, nämligen respektive 4,500 kronor och 5,000 kronor för de förra mot 3,900, 4,200 och 4,500 kronor för de senare, beroende på vilken lönegrad de befinna sig uti vid avskedstagandet.

Nu har statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet lagt även en annan synpunkt på denna fråga, den nämligen, att, i fråga om arbetets betydelse och omfattning, seminarierektorerna äro fullt jämförliga med rektorerna vid de högre allmänna läroverken. Jag finner den synpunkten fullt välgående, men jag saknar anledning att gå in på den, då jag tror, att vad jag framfört nu är alldeles tillräckligt att motivera reservanternas yrkande.

Jag skall endast be få tillägga, att redan i år ett flertal seminarierektorer komma att avgå. De äro pensionsmässiga och kunna icke längre stå kvar. Då det icke lider tvivel, att vid en ganska snart förestående slutlig lösning av seminarierektorernas avlönings- och pensionsfråga seminarierektorerna komma att få den större förhöjningen av 500 kronor, så vore det ganska hårt, om de seminarierektorer, som i år nödgas avgå, icke skulle komma i åtnjutande av den förmånen. Möjligt är, att de i år avgående rektorerna skulle kunna genom ett pensionstillägg i framtiden få ersättning för detta, men det är så ovisst, att jag tror, att man knappt bör taga hänsyn till denna möjlighet, då vi i dag pröva denna fråga.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr v:n Stapelmohr: Den här föreliggande frågan är icke av någon stor finansiell betydelse. Det gäller, såsom den föregående talaren nämnde, endast huruvida några i år eller närmaste åren avgående seminarierektorer skola få 100 kronor mer eller mindre i pension. Det är icke heller storleken i pensionsskillnaden, som varit bestämmande för utskottet, då det föreslagit 400 kronor,

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

utan det är principiella skäl, som varit ledande för utskottet, då det stannat vid det beslut det gjort. Utskottet har nämligen icke ansett lämpligt att vid en provisorisk detaljändring av gällande pensionsbestämmelser förrycka det förhållande i pensionshänseende, som för närvarande äger rum mellan seminarierektorerna å ena sidan och rektorerna vid de allmänna läroverken å den andra. Vid den reglering av löner och pensioner för lärarna vid de allmänna läroverken och vid seminarierna, som år 1904 genomfördes, bestämdes, att pensionen skulle utgå till rektorerna efter den egentliga lönen. Härigenom tillförsäkrades rektorerna i högsta lönegraden vid de lägre allmänna läroverken en pension av 3,700 kronor, vid seminarierna 4,000 kronor samt vid de högre allmänna läroverken 4,500 kronor. Rektorerna vid seminarierna kommo därigenom i en mellanställning. Dåvarande departementschefen yttrade därom till statsrådsprotokollet att, om den av honom föreslagna regleringen av löner och pensioner antogs, seminarierektorer skulle intaga en ställning emellan rektorer vid de högre allmänna läroverken och vid realskolorna. Detta berodde icke, såvitt jag tror, på ett underskattande av seminarierektorernas ansvar och uppgift, utan torde haft sin grund i förutvarande förhållanden ävensom däri, att för att bliva rektor vid ett högre allmänt läroverk utbildningsfordringarna vore större än för att bliva seminarierektor. För att bliva rektor vid ett högre allmänt läroverk fordras nämligen lektorskompetens, varemot för att bliva rektor vid ett seminarium endast fordras kompetens till adjunktstjänst.

Nu har Kungl. Maj:t i föreliggande proposition framhållit, att pensionen för seminarierektor är något knapp, och att den därför bör förbättras, och Kungl. Maj:t har för den skull föreslagit, att den rektorerna tillkommande bostadsförmånen skall med ett belopp av 500 kronor tagas i beräkning som pensionsunderlag, hvarigenom seminarierektors i högsta lönegraden pension skulle ökas från 4,000 till 4,500 kronor. Förslaget om höjning av pensionen är otvivelaktigt ganska berättigat, helst om man tager i betraktande, att en del andra tjänstemän, som under tiden sedan år 1904 fått sina löner reglerade, kommit i gynnsammare ställning än seminarierektorerna, och det synes mig vara en alldeles riktig följd av 1912 års riksdags beslut om att rektorerna vid de högre allmänna läroverken och de lägre allmänna läroverken skulle få tillägg till pensionsunderlaget, de förra med 500 och de senare med 300 kronor. Utskottet har heller icke, såsom den föregående talaren erinrade, haft något att invända mot att en förhöjning sker. Det är endast i fråga om beloppet, som meningarna varit delade. Halva antalet av utskottets ledamöter ha velat tillstyrka en höjning av pensionsunderlaget med 500 kronor, varemot den andra hälften velat stanna vid 400 kronor. Statskontoret, som avgivit yttrande i denna fråga, har påpekat, att då seminarierektorerna i avlönings- och pensions-hänseende intaga en mellangrad mellan rektorerna vid de högre och rektorerna vid de lägre allmänna läroverken, så borde denna mellan-

ställning vid en provisorisk reglering av pensionsbestämmelserna lämnas orubbad, och därför har statskontoret tillstyrkt pensionsunderlagets höjning med 400 kronor. Departementschefen har icke varit nöjd därmed, utan ansett, att den av statskontoret föreslagna höjningen med 400 kronor är för låg och framhållit de skäl för höjningen till 500 kronor, som den föregående talaren omförmälde, eller att medelvärdet av bostadsförmånen för seminarierektorerna, 1,200 kronor, skulle uppgå till samma belopp, som medelvärdet av bostadsförmånen för rektorerna vid de högre allmänna läroverken, med undantag av dem, som äro i Stockholm. Jag kan icke finna något berättigat däri, att vid denna beräkning av medelvärdet av bostadsförmånen rektorerna i Stockholm skola vara undantagna, ty då blir beräkningen missvisande. Medtagas i beräkningen hyresersättningar åt rektorerna i Stockholm, bliver medelvärdet avsevärt högre än 1,200 kronor. Jag kan således icke finna, att den bevisföringen är nöjaktig.

Departementschefen har emellertid äfven ett annat skäl. Till statsrådsprotokollet yttrar han:

»Slutligen — och detta ensamt är för mig fullständigt avgörande — måste rektorstjänst vid seminarium, där det gäller utbildning av vuxen ungdom till omedelbar anställning såsom uppfostrare och undervisare vid våra folkskolor, utan tvekan anses i fråga om arbetets betydelse och omfattning fullt ut jämförlig med rektorstjänst vid högre allmänt läroverk och alldeles icke böra sidoställas med sådan tjänst vid realskola eller samskola, där det gäller undervisning av barn eller halv vuxen ungdom för avläggande av realskoleexamen.»

Vad det sista beträffar, att seminarierektorerna skulle likställas med rektorerna vid de lägre allmänna läroverken, har jag icke funnit av handlingarna, att någon ifrågasatt detta.

Vidkommande åter första delen av yttrandet, eller att seminarierektorstjänst skulle i betydelse och omfattning vara fullt ut jämförlig med rektorstjänst vid de högre allmänna läroverken, så tror jag, att nog mången står tvekande inför det påståendet, då kompetensvillkoren för rektor vid högre allmänt läroverk äro betydligt högre än för rektor vid seminarium, då rektor vid ett högre allmänt läroverk är chef för en lärarkår, som till antalet nära nog tre gånger överstiger antalet lärare vid ett seminarium, och då, såvitt jag förstår, en rektor vid ett högre allmänt läroverk har en massa förvaltningsbestyr, från vilka rektorerna vid seminarierna äro fria. Jag skall dock icke inlåta mig på en gensaga mot departementschefens påstående, ty jag erkänner, att jag icke är tillräckligt hemmastadd i undervisningsväsendet för att göra detta, men jag vill framhålla att, om seminarierektorerna skola i avlönings- och pensionshänseende höjas upp till samma plattform som rektorerna vid de högre allmänna läroverken, så bör det ske först i samband med en fullständig och detaljerad lönereglering och att ett steg i den riktningen

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

icke bör tagas nu, då det är fråga endast om en provisorisk detaljförändring af pensionsbestämmelser.

Ja, skälet varför Kungl. Maj:t nu framkommit med proposition i år berördes av den förste talaren, och det är, att flera seminarierektorer skola avgå under årets lopp, och att de borde tillförsäkras att få avgå med högre pension. Det skälet är ganska talande, och utskottet har också låtit sig påverkas därav, men dessa tre rektorer få ju enligt utskottets förslag pensionsförhöjning med 400 kronor, således från 4,000 kr. till 4,400 kronor eller med 10 %, och det är väl icke så dåligt. Rektorerne vid de lägre allmänna läroverken fingo förra året nöja sig med en relativt mindre förhöjning. I varje fall bör icke hänsyn till de tre avgående rektorerna föranleda Riksdagen till avsteg från den ståndpunkt i pensionsförhållandena, som Riksdagen och regeringen hittills intagit, och därför hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Berg: Jag har all anledning att vara utskottet tacksam för det sätt, varpå det behandlat de framställningar under 10:e huvudtiteln, vilka tillkommit på min föredragning. Det är nämligen endast under nu föredragna punkt, som utskottets majoritet funnit sig icke böra tillstyrka vad av Kungl. Maj:t föreslagits. Icke desto mindre vågar jag hålla även på denna punkt, då den enligt min övertygelse har goda grunder för sig, och likaså vågar jag hemställa till kammaren att giva den sitt godkännande.

Förlidet år medgav Riksdagen, att man vid bestämmande av pensionsunderlaget för de allmänna läroverkens rektorer skulle beräkna även värdet av deras bostadsförmåner, så att detta underlag skulle utgöras dels av lönen och dels av ett tillägg, som för de högre allmänna läroverken sattes till 500 kronor och för de lägre till 300. Tyvärr kommo icke seminarierektorerna den gången med, utan först i år har framställning i fråga om deras pensionsunderlag gjorts, så att detta underlag skulle likställas med det, som bestämdes för rektorerna vid de högre läroverken. Nu har emellertid utskottet velat låta seminarierektorernas tillägg stanna vid 400 kronor, detta på grund av ett uttalande av statskontoret, att så kunde vara lämpligt.

När statskontoret påpekat, att seminarierektorerna hittills intagit en mellanställning mellan rektorerna vid de lägre läroverken och rektorerna vid de högre, är det alldeles rätt. Men om man häri skulle vilja inlägga, att bibehållande av en sådan mellanställning för dem fortfarande vore lämplig, är det alldeles bestämt oriktigt. Att seminarierektorerna hittills haft en sådan mellanställning, beror enligt min övertygelse uteslutande på den omständigheten, att seminarierna ända till senaste tid varit vårt undervisningsväsendes styvbarn, åsidosatta på ett sätt, som icke för framtiden låter sig försvaras.

När det gäller att bedöma den ställning, som lämpligen bör

tillerkännas en seminarierector, måste man göra klart för sig vilken uppgift som tillkommer det slags läroverk, vars ledare han är. Nu är ett folkskoleseminarium en ganska sammansatt institution. För det första motsvarar det i så måtto ett lägre allmänt läroverk, att det i sig inrymmer en skola för barn, en s. k. övningskola, med sina särskilda lärare och lärarinnor. För det andra motsvarar det så till vida ett gymnasium, som det därjämte innesluter ett läroverk på flera eller färre klasser — vid enkelseminarierna fyra och vid dubbelseminarierna åtta — för vuxen ungdom, en avdelning av seminariet, som också har sina särskilda lärare och lärarinnor. För det tredje, och därpå måste jag för min del lägga synnerlig vikt, kommer härtill, att dessa unga män och kvinnor icke besöka seminariet blott för att själva mottaga undervisning, utan de äro där för att utbildas till lärare och lärarinnor, som omedelbart efter avgångsexamen gå ut till skilda bygder av vårt land för att på egen hand undervisa och uppfostra vårt folks barn.

En seminarierector har sålunda en ganska mångsidig uppgift. Han skall hava ledningen av den vanliga undervisningen i en övningsskola; han skall vidare hava ledningen av ungdomens undervisning i seminarielklasserna, och han skall slutligen hava ledningen av de unga männens eller kvinnornas utbildning till lärare och lärarinnor. Han är således alls icke att likställa med en rektor för en real- eller samskola, som ju är en barnskola; han är icke en gång att jämställa med rektorn vid ett högre läroverk i allmänhet, utan närmast och egentligast är han att likställa med rektorn vid ett sådant högre allmänt läroverk, som tillika är provårsläroverk, d. v. s. en sorts seminarium för utbildande av de allmänna läroverkens lärare. Det synes mig under sådana förhållanden uppenbart, att man icke rimligen kan för seminarierectorerna fortfarande tänka sig den mellanställning mellan de lägre och högre allmänna läroverkens rektorer, som de hittills innehåft. Att så förut varit fallet, det kan, upprepar jag, icke tillskrivas någon annan orsak, än att man hittills varit van att se ned på folkskoleseminarierna såsom ett slags lägre och undermåliga bildningsanstalter.

Jag vågar hemställa till kammaren, att den måtte till de av utskottet tillstyrkta 400 kronorna lägga de av Kungl. Maj:t därutöver begärda 100 kronorna och därigenom visa sig villig att bryta med ett missförhållande, som är så påtagligt, att man enligt min mening icke längre bör låta det fortfara. I principiellt avseende skulle ett sådant beslut vara av vikt, ehuru det med hänsyn till summans storlek ser ganska obetydligt ut. Jag ber således, att kammaren i detta avseende måtte följa reservanterna.

Herr Ekman, Johan Emilson: Jag ber få försäkra denna kammare och särskilt är jag glad att kunna säga herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att, då bankoutskottet med knapp majoritet beslutat att göra en liten skillnad i pensionsunder-

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

laget för seminarierektorerna gent emot det, som tillerkändes rektorerna vid de högre allmänna läroverken, låg däri icke något underskattande av seminarierektorernas betydelse eller någon lägre värdesättning av deras arbete. Tvärtom vill utskottsmajoriteten gärna underskriva vad herr statsrådet själv här uttalade, nämligen att de, som uppfostra lärare, böra väl sättas lika högt som de, som endast uppfostra lärjungar, och jag hoppas även, att den ändring, som han framhållit såsom önskvärd, inom kort kommer till stånd. Men utskottsmajoriteten ansåg, att denna värdesättning bör i främsta rummet komma till uttryck så, att dessa seminariektorer i fråga om kompetens och lönevillkor sättas lika med de andra, och först därefter kunde det anses skäligt att göra dem fullt jämställda med rektorerna vid de allmänna läroverken även i fråga om pensionerna. Då detta ännu icke är förhållandet, och statskontoret, till vilket man mycket får lita i fråga om pensionsbeloppen, i det statskontoret är det ämbetsverk, som håller reda på, att pensionsbeloppen komma att stå i lämpligt förhållande till varandra, såsom nämnt är, och även förut påpekats, ansåg 400 kronor i stället för 500 lämpligt såsom pensionsunderlag för seminarierektorerna, fann sig utskottsmajoriteten berättigad att göra denna lilla skillnad, och det även med hänsyn till den faktiskt existerande mellanställning, seminariektorerna hava. Beloppet är icke synnerligen stort, men det markerar denna mellanställning i någon mån, och jag är alldeles säker, att om och när seminarierektorerna i andra avseenden jämställas med de allmänna läroverkens rektorer, kommer också denna pensionsfråga att ändras. Såsom det nu är ställt, ansågo jag och flera liktänkande i utskottet, att denna mellanställning borde bibehållas, och att det vore anledning för utskottet att följa statskontorets förslag, varigenom pensionsunderlaget skulle bestämmas till 400 kronor. Jag har icke kunnat finna mig överbevisad om det oriktiga i denna åsikt av vad här i dag yttrats, och får därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Neiglick: Jag ber att få göra en kort erinring i anledning av utskottets ordförandes yttrande. Om jag icke missförstod honom, sade han, att genom denna provisoriska pensionsreglering skulle rektorerna vid folkskoleseminarierna komma i åtnjutande av samma pensionsunderlag som rektorerna vid högre allmänna läroverken. Men det är verkligen icke så, utan, såsom jag tillät mig nämna, hava sistnämnda rektorer pensioner till belopp av 4,500 eller 5,000 kronor, medan seminariektorernas variera, även med nyss föreslaget tillägg, med belopp av 3,900, 4,200 och 4,500 kronor. Jag vill därjämte fastslå, att herr ordföranden medgav, att normen för pensionernas höjning uti förevarande fall borde vara värdet av bostadsförmånerna; det är det, som avgör frågan och icke talet om seminariektorernas mellanställning. Herr ordföranden sade, att man vid uträknan det av bostadsförmånernas

medelvärde icke borde draga bort värdet av ifrågavarande förmåner, som tillkomma rektorerna vid de allmänna läroverken i Stockholm. Jag hemställer till herrarne, om vi icke äro överens om, att bostadsförhållandena i Stockholm äro så olika med dem i landsorten, att dessa icke kunna jämföras, utan att man vid beräkningen av bostadsförmånernas värde är berättigad att göra undantag för dem, som tillkomma rektorerna i Stockholm. Är då värdet av bostadsförmånerna grundläggande, så utgå såväl rektorernas vid de lägre som vid de högre allmänna läroverken pensioner i vad de motsvara bostadsförmånen med 40 % av detta värde. Jag begär nu icke en gång, att seminarierektorerna uti ifrågavarande fall skola komma i någon mellanställning, utan det är alldeles nog att blott sätta dem i samma ställning som rektorerna vid de lägre allmänna läroverken, ty ändå blir resultatet, att de böra åtnjuta den ifrågasatta pensionsförhöjningen och komma upp till ett pensionsunderlag som utgöres av lönen med tillägg av 500 kronor. Jag ber således att få yrka bifall till reservationen.

Ang. pensionsreglering för rektorer vid folkskoleseminarier.
(Forts.)

Herr von Stapelmohr: Den siste ärade talaren tyckes ha missuppfattat mitt yttrande. Jag har såvitt jag minnes icke sagt, att genom bifall till propositionen seminarierektorernas pensionsunderlag skulle bliva lika med pensionsunderlaget för rektorerna vid de högre allmänna läroverken; jag har blott velat pointera att genom bifall till utskottets förslag skulle proportionen mellan pensionstillskottet för seminarierektorerna och för rektorerna vid de allmänna läroverken bliva lika med proportionen mellan de ursprungliga pensionsunderlagen för dem.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i punkten 4 av sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 50.

Punkterna 5—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Om höjd pension åt f. tyg-
arbetaren J.
F. Johansson.*

Punkten 24.

I en inom Andra kammaren av herr *A. J. Bärj* i Katrineholm väckt motion, nr 138, hade hemställts, att Riksdagen måtte besluta, att före detta tygarbetaren och maskinisten vid Karlsborgs tygstation *Johan Fredrik Johansson* måtte från och med år 1913 å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av femhundra kronor.

Utskottet hade i denna punkt på åberopad grund hemställt, att förevarande motion II: 138 icke måtte av Riksdagen bifallas.

Reservation hade vid föreliggande punkt avgivits av herrar *Wijk, Holmquist, Henricson, Vahlquist, E. J. Söderberg, Juhlin, Leander* och *Berg*, vilka ansett, att motionen bort av utskottet tillstyrkas.

Herr Holmquist: Jag har vid den föredragna punkten anmält min reservation och ber att med några ord söka få försvara den uppfattning, som jag sålunda företräder.

Av den föredragna punkten framgår, att f. d. tygarbetaren vid Karlsborgs tygstation, *Johan Fredrik Johansson*, på grund av Kungl. Maj:ts proposition till 1910 års riksdag erhållit pension av 300 kronor. Den föreliggande motionen avser att få det sålunda beviljade pensionsbeloppet höjt med 200 kronor, d. v. s. till 500 kronor. Utskottets motivering för dess ställning i saken lyder så: »Då några nya omständigheter ej tillkommit, som synas böra föranleda ett frånträdande av Riksdagens år 1910 fattade beslut, har utskottet ansett sig böra avstyrka bifall till motionen.» Jag måste ju säga, att i allmänhet en sådan utskottsmotivering är mycket stark, men jag har hoppats att i föreliggande fall sådana omständigheter skulle kunna anses vara för handen, att kammaren kunde hava en annan syn på det ärende, som nu av kammaren skall avgöras. Då Kungl. Maj:ts proposition till 1910 års riksdag avläts, upplysa hand-

lingarna, att den, som var Johanssons närmaste förman, tygmästaren vid Karlsborgs tygstation, hemställde om pension för honom. Arméförvaltningen, som ju måste anses hava det allra närmaste inseendet över pensionärernas ställning inom militärstaten, ansåg, att 500 kronor var det pensionsbelopp, som skäligen borde ifrågakomma. Statskontoret, som ju i sådana här frågor skall stå uppå den fullödig och klara konsekvensens linje, ansåg ock för sin del, att det ifrågasatta pensionsbeloppet var väl avvägt. Vid sådant förhållande kan åtminstone icke jag vid läsning av handlingarna, som åtföljde den kungl. framställningen till 1910 års riksdag, finna annat än att man hade rätt att bliva ytterligt förvånad över, att dåvarande statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet ansåg pensionsbeloppet skäligen böra sättas till 300 kronor. Det som föranledde departementschefen till denna åskådning var, att det av arméförvaltningen åberopade prejudikatet från 1907 års riksdag, enligt vilket en person i alldeles enahanda ställning som ifrågavarande Johan Fredrik Johansson fick sig beviljad en pension av 500 kronor icke skulle vara tillämpligt. Emellertid framgår av handlingarna, att Johansson vid avskedstagandet var 65 år och den andre personen 74 år. Under det att deras tjänstetid såsom tygarbetare var fullkomligt lika, hade den i prejudikatet avsedda personen tillika att åberopa, att han under 31 år tjänat såsom artillerist. Jag kan för min del icke finna, att den av herr statsrådet anförda omständigheten kunnat motväga de klara skäl, som både arméförvaltningen och statskontoret åberopat.

Nu har utskottet sagt, att här är fråga om att rubba ett av Riksdagen fattat beslut, och att man bör vara mycket ömtålig i sådana fall och att för övrigt ingenting nytt har här inträffat. Jo, nog har det väl inträffat något nytt. I motionen har uppgivits, och det har även inom utskottet styrkts, att Johansson är sjuklig, och att hans oförmåga till varje som helst arbete i hög grad tilltagit. Om nu motionen avslås, så står mannen i fråga inför nödvändigheten att falla fattigvården till last, och det var ju ej meningen, när han erhöll det understöd, som år 1910 beviljades honom. Jag kan således icke finna annat än att Första kammaren skulle av dessa nya omständigheter, jämförda med de synnerligen talande skäl, som förra gången förelågo för en 500-kronors pension, nu kunna, med avslag å utskottets hemställan, bifalla den i ämnet väckta motionen.

Jag vill tillägga ett par ord. År 1909 hade som bekant en sådan författningsändring inträffat, som medgav bankoutskottet att gå *utöver* ramen av de framställningar som överlämnades till utskottet för utlåtande. År 1910 var *första* året efter den sålunda genomförda förändringen. Jag tror att, med den uppfattning bankoutskottet nu visat sig äga i likartade fall, hade det ingalunda varit otroligt, att utskottet, därest uppmärksamheten 1910 riktats just på denna utskottets sålunda numera medgivna rätt, kunde hava till-

Om höjd pension åt f. tygarbetaren J. F. Johansson.
(Forts.)

Om höjd pension åt f. tyg-arbetaren J. F. Johansson.
(Forts.)

styrkt ett högre understöd än det Kungl. Maj:t här ifrågasatt. Av alla dessa skäl sammantagna ber jag att för min del få yrka bifall till reservationen, d. v. s. bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr von Stapelmohr: Det ligger i öppen dag, att det skall vålla en anmärkningsvärd osäkerhet och förvirring i det statens pensionsväsen, vilket vid varje särskilt fall bestämmes av Riksdagen, därest, sedan en Riksdag efter noggrann prövning av framlagda skäl medgivit en pension, en annan Riksdag utan nya vägande skäl rubbar denna, och ett sådant upprivande är det fråga om i detta fall. Som den ärade reservanten nämnde, beslöts år 1910 på framställning av Kungl. Maj:t, att maskinisten Johansson skulle få en pension på 300 kronor. Det är sant, att det beloppet var något mindre än statskontoret och arméförvaltningen tillstyrkt, men dessa båda ämbetsverk utgingo från en jämförelse, som var i viss mån haltande, vilket också departementschefen framhöll uti statsrådsprotokollet. Departementschefen ansåg Johansson böra betraktas såsom fortifikationsarbetare, vilka i regeln undfå 300 kronor i pension. Johansson blev dock bättre gynnad än fortifikationsarbetare i allmänhet, därför att för dessa fordras i regel en längre tjänstgöringstid än Johansson innehade, eller 22 år.

Nu har den föregående talaren hemställt om bifall till motionen och sagt, att något nytt skulle hava inträffat av den betydelse, att Riksdagen med hänsyn därtill borde frångå sitt förra beslut och höja pensionen i fråga. Talaren sade, att Johansson blivit sjuklig samt hans arbetsförmåga minskad. Detta är ju möjligt, men det tror jag nog, att de allra flesta av dessa gamla fattiga karlar, som fått 300 kronors pension, även kunna åberopa sig på i och för pensionsförhöjning. Men det är väl icke riktigt, att Riksdagen skall ändra en gång fastställda pensioner, allt eftersom pensionstagarnes hälsotillstånd växlar. Den likformighet och enhetlighet, som böra utmärka pensionsväsendet, skulle därigenom i hög grad äventyras.

På dessa skäl, vid vilka jag icke vidare skall uppehålla mig, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Böra vi inte ändå bevilja den här stackars karlen den lilla förhöjning i hans pension, varom reservanterna hemställt? Det är ju uppenbart, att här föreligger ett ömmande fall, mannen är gammal och sjuklig och urständsat att förrätta något slags arbete. Det synes mig verkligen, om man nu skall tala om konsekvenserna, vilka ju alltid äro vad man rycker fram med, att man härvidlag kan anföra vad statskontoret säger i en annan fråga, att förhöjningar av redan tillerkända pensioner endast böra förekomma, då det gäller att reglera förhållandena på gränsen av existensminimum, ty det är ju alldeles uppenbart, att just på den gränsen befinner sig denne man. Det har också av den förste talaren anförts, att de, som mest haft med honom att göra, förordat den

högre pensionen. Men jag skulle särskilt vilja framhålla, att man vinner så ofantligt litet med ett avslag i denna punkt, ty som herrarne se, stå Andra kammarens ledamöter som reserveranter på andra sidan, och det är då givet, att det högre beloppet beviljas i den kammaren. Är det då mödan värt att här ställa till en gemensam votering, och tro herrarna att Första kammaren vinner någon ära på att avpruta de här 200 kronorna?

*Om höjd pension åt f. tyg-
arbetaren J.
F. Johansson.
(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 26.

I punkt 28 av tionde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen medgiva, att förre 3:e klass kustartilleristen *Oskar Henrik Berg* finge, utöver honom från flottans pensionskassa tillkommande pension å kronor 100, från allmänna indragningsstaten under sin återstående livstid uppbära ett årligt understöd av 50 kronor, att utgå från och med dagen näst efter den, då Berg erhållit avsked från krigstjänsten, eller från och med den 6 april 1909.

Ang. understöd till förre kustartilleristen O. H. Berg.

Utskottet hade härom yttrat följande:

»Enligt vad som framgår av statsrådsprotokollet, skulle Berg, därest på honom kunnat tillämpas förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, hava erhållit ett årligt understöd av 225 kronor.

Chefen för kustartilleriet har ock tillstyrkt detta belopp, i det han föreslagit, att Berg måtte erhålla 125 kronor årligen utöver till honom redan utgående pension å 100 kronor.

Utskottet finner det vara billigt, att i överensstämmelse med föreskrifterna i ovannämnda förordning för Berg beräknas ett årligt understödsbelopp av tillhoppa 225 kronor. Då Berg redan åtnjuter pension från flottans pensionskassa till belopp av 100 kronor, synes understödet från allmänna indragningsstaten böra bestämmas så, att detsamma jämte nyssnämnda pension uppgår till 225 kronor.

Utskottet får alltså hemställa, att Riksdagen må medgiva, att förre 3:e klass kustartilleristen *Oskar Henrik Berg* må från allmänna indragningsstaten under sin återstående livstid uppbära ett

Ang. understöd till förra kustartilleristen O. H. Berg.
(Forts.)

årligt understöd till så stort belopp, att detsamma jämte Berg tillkommande pension från flottans pensionskassa uppgår till 225 kronor, vilket understöd må utgå från och med dagen näst efter den, då Berg erhållit avsked från krigstjänsten, eller från och med den 6 april 1909.»

Herr statsrådet Larsson: Jag kan icke underlåta begagna tillfället att betyga bankoutskottet min stora tacksamhet, därför att utskottet på denna punkt har funnit sig kunna tillstyrka ett understöd till något högre belopp än det Kungl. Maj:t ansett sig pliktigt att föreslå. Det har för mig varit icke blott beträffande denne man, kustartilleristen Berg, utan även vid föregående tillfällen ytterst smärtsamt att icke kunna föreslå högre understöd, än Kungl. Maj:t gjort, därför att 1909 års förordning icke får tillämpas på fall, som inträffat före den 1 januari 1910. Nu hemställer bankoutskottet, att på grund av förekomna omständigheter, understödet må sättas något högre, och jag vågar uttala den livliga förhoppningen, att Riksdagens båda kamrar genom ett bifall till utskottets hemställan i denna punkt skola göra det möjligt att för framtiden i något rikligare mån än hittills kunnat ske tillgodose sådana personer som den, vilken frågan här gäller.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 27—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Om förhöjning av redan utgående pensionsbelopp till vissa rektorer.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 32, inom Första kammaren av herr *A. Bellinder*, och den andra, nr 82, inom Andra kammaren av herr *K. Starbäck*, hade hemställts, att Riksdagen behagade besluta, att även för de rektorer vid allmänna läroverk, som avgått under tiden 1 januari 1905—6 juni 1912, pensionen måtte utgå med samma belopp, som genom kungl. brevet den 6 juni 1912 stadgats för de rektorer vid ovan nämnda slag av läroverk, som avgått efter sagda kungl. brevs utfärdande.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på åberopade skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 32 och II: 82, icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr Bellinder: Herr talman! Jag vågar påkalla kammarens välvilliga uppmärksamhet för denna motion, som i Andra kammaren väckts av herr Starbäck och i denna kammare av mig till

förmån för en del gamla rektorer, vilka avgått från sina respektive befattningar före den 6 juni 1912. Då bestämdes det genom ett kungligt brev, att rektorernas pensionsunderlag skulle utgöras för rektorerna vid de högre allmänna läroverken av hela lönen med tillägg av 500 kronor samt för rektorerna vid real- och samskolor av hela lönen med tillägg av 300 kronor. Motiveringen till den kungl. propositionen visar, att pensionstillägget beror på, att man kommit till insikt om, att rektor vid allmänt läroverk utom sin egentliga lön kan räkna sig till godo såsom löneförmån bostad eller hyresersättning, och att denna förmån är att betrakta såsom en del av lönen. Denna åsikt har också utav statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet gjorts gällande i statsverkspropositionens tionde huvudtitel den 30 december 1912, och han har här i dag ytterligare understrukt denna grundsats, då det var fråga om pensionernas reglering för rektorer vid folkskoleseminarierna. I den kungl. kungörelsen av den 27 augusti 1904 föreskrives nämligen, att tillförordnad rektor och naturligtvis även ordinarie sådan skall vara berättigad att i pension uppbära hela sin lön — det står icke *kontanta* lön — oavkortad, vadan kungl. brevet den 6 juni 1912 torde kunna anses vara en autentisk tolkning av stadgandet i nyssnämnda kungl. kungörelse. Men om en sådan tolkning givits i fråga om de rektorer, som erhållit avsked efter den 6 juni 1912, torde billigheten fordra, att den utsträcker att gälla även för de rektorer, som under perioden den 1 januari 1905 till den 6 juni 1912 frånträtt sina befattningar. De hava ju varit i samma ställning i fråga om bostad eller hyresersättning, och det finnes intet skäl att ej till dem utsträcka den förmån, som medgives i kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904. Det måste därför givetvis anses ytterst billigt, att de på sin ålders senaste dagar få åtnjuta de pensionsförmåner, som redan enligt kungörelse den 27 augusti 1904 tillförsäkras dem. Under sådana förhållanden torde det uppenbarligen vara uteslutet, att genom ifrågavarande åtgärd ett för framtiden olägligt prejudikat skulle kunna uppkomma. Härtill kommer också, att i detta fall kostnaden är jämförelsevis föga avsevärd — 4,760 kronor — ett belopp, som kommer att minskas mycket fort, då de ifrågavarande rektorernas medelålder är omkring 70 år.

Emellertid har utskottet avstyrkt dessa våra motioner, och jag klandrar icke utskottet därför, då det ju stöder sig på en auktoritet i pensionsfrågor, för vilken man i allmänhet hyser stor aktning, nämligen statskontoret. Bankoutskottet motiverar sitt avstyrkande endast därmed, att det säger: »På de av statskontoret här ovan anförda principiella skäl anser sig utskottet böra avstyrka bifall till motionerna.» Nu förhåller det sig emellertid enligt min mening så, att de principiella skäl, som åberopas av statskontoret, icke äro tillämpliga på förevarande fall. Statskontoret säger nämligen och det med rätta: »Den omständigheten, att pensionstagarens efterträdare i tjänsten på grund av lönereglering bekommit rätt till

Om förhöjning av redan utgående pensionsbelopp till vissa rektorer.
(Forts.)

Om förhöjning av redan utgående pensionsbelopp till vissa rektorer.
(Forts.)

högre pension, har därför icke ansetts utgöra anledning till beviljande av pensionsförhöjning.» Och vidare: »Den grundsats torde således kunna sägas hava gjort sig gällande, att redan utgående pensioners belopp icke böra ändras. För sin del anser statskontoret, att varje avvikelse från denna viktiga grundsats måste väcka betänkligheter och, för att kunna förordas, måste grunda sig på alldeles enastående omständigheter.»

Nu är emellertid härvid att bemärka, att någon ny löne reglering icke inträtt genom att kungl. brevet den 6 juni 1912 utfärdades, utan den förbättring i rektorernas pensionsförhållanden, som därigenom föreskrevs, har ju berott på en riktigare uppfattning av vad som menas med lönen. Det är ju i allmänhet så, att såsom pensionsunderlag för våra tjänstemän sättes lönen oavkortad, icke tjänstgöringspenningarna. Men nu är obestriddigt, att uti rektors lön ingår rättighet till bostad och hyresersättning i motsats mot vad förhållandet är med andra lärare vid läroverken, vilka ju möjligen av kommunerna kunna få hyresbidrag. Detta ingår icke i lönen och kan ej återopas som underlag för pension. Det är däremot fallet med rektorernas förmån av bostad. Detta förbisåg man strax efter utfärdandet av kungl. brevet den 27 augusti 1904, men man gav rättvisa åt denna grundsats genom riksdagsbeslutet förra året och genom kungl. brevet den 6 juni 1912. Statskontorets anmärkningar äro således icke tillämpliga i detta fall, och de formella betänkligheter, som här anförts, torde ej vara av den art, att bankoutskottet bort på den grund avstyrka motionerna. Därför och då det här gäller så förtjanta män som f. d. rektorerna C. Lundberg vid högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm, Centerwall vid realskolan i Söderhamn, Jernell vid realskolan i Lidköping, Klingberg vid högre allmänna läroverket i Strängnäs, Rosberg vid högre allmänna läroverket i Kalmar och Söderbaum vid högre allmänna läroverket i Malmö jämte några andra, vågar jag hoppas, att denna kammare, i likhet med vad förut skett vid några andra föregående tillfällen, skall mera fästa sig vid de reella skäl, som överstyrelsen för rikets allmänna läroverk återopat, då den tillstyrkt en av nämnde rektorer till Kungl. Maj:t avlämnad petition att ifrågavarande före detta rektorer måtte ställas i paritet med de rektorer, vilka avgå efter den 6 juni 1912.

Jag yrkar därför avslag å utskottets hemställan samt bifall till min motion.

Herr Swartz: Ja, vi ha nu återigen en punkt, där bankoutskottet ansett sig skyldigt att på grund av principiella skäl göra den hemställan om avslag, som bankoutskottet gjort. Jag tror, att det i allmänhet är för utskottet alldeles nödvändigt att låta de principiella skälen så långt som möjligt vara de avgörande. Gör man icke det, utan låter andra skäl av det ena eller andra slaget spela in, kommer man mycket lätt på avvägar. Jag vill icke säga,

att bankoutskottet alltid håller sig fritt från sådana avvägar, men i detta fall har utskottet gjort det, och jag anser det för min del vara alldeles riktigt.

Saken är just sådan som herr Bellinder nyss framlagt den: det är fråga om några rektorer, som avgått före den tid, då kungl. brevet den 6 juni 1912 utfärdades, varigenom stadgades att bostadsförmån skulle beräknas vid pensionsunderlagets fastställande. Nu vill herr Bellinder, att denna förmån med 500 kronors förhöjning, som det är för de högre allmänna läroverkens rektorer, skulle komma jämväl dessa tidigare avgångna rektorer till del. Om jag fattat herr Bellinder rätt, var han fullt ense med statskontoret och bankoutskottet om det riktiga däri, att en lönereglering, som inträffat efter det en person avgått icke bör medföra en pensionsförhöjning för den redan avgångne — jag menar en ökning för samma kategori tjänstemän, som den tidigare avgångne en gång tillhört. Men, säger herr Bellinder, här är ju icke det fallet före, här har ingen lönereglering skett. Det har blott tillkommit det, att den förmån, som gällde för de förut avgångna och gäller för de nuvarande, har för de kvarvarande lagts till grund såsom en del av pensionsunderlaget, och därför borde detta ske också för de avgångne. Men om herr Bellinder varit vänlig genomläsa hela statskontorets betänkande, så hade därav tydligen framgått, att icke heller den omständigheten, att en förändring uti förhållandet emellan lön och tjänstgöringspengar inträtt med avseende på en viss befattningshavares pension, medfört förändring med avseende å pensionen för en förut avgången, ehuru väl den medför en förändring uti pensionen för de kvarvarande, när de en gång komma att taga avsked. Så säger statskontoret här: »Medan exempelvis sammanlagda avlöningsförmånerna för viss tjänstemannagrupp bibehållits oförändrade, har lönen höjts, men tjänstgöringspenningarna på samma gång undergått en motsvarande minskning. En sådan förändring, varav följt högre pensionsunderlag och förhöjd pension, har icke ansetts böra medföra förhöjning av pensionerna för dem, som vid förändringens genomförande redan avgått från tjänst, tillhörande samma grupp.»

Således har därvidlag förfarits precis på samma sätt, som skett för den händelse en lönereglering ägt rum för de kvarvarande. Då således principen i det ena fallet är precis likadan som i det andra fallet, och då den ärade talaren erkände principens berättigande i det ena fallet, borde han ock göra det i avseende å det andra fallet. Så långt sträcka sig dock icke mina förhoppningar med avseende på den ärade talaren, men jag hoppas, att Första kammaren skall göra det. Jag yrkar alltså avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kam-

Om förhöjning av redan utgående pensionsbelopp till vissa rektorer.
(Forts.)

maren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 31—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. vissa
ordinarie
anslag under
tionde huvud-
titeln.*

Punkten 40.

Utskottets yttrande i denna punkt lydde sålunda: »Beträffande de ordinarie anslag, vilka icke blivt här ovan särskilt omförmälda, har någon förändring icke ifrågasatts; och får utskottet alltså hemställa, att samtliga de ordinarie anslag under denna huvudtitel, i avseende å vilka förändring icke blivt här ovan ifrågasatt, må i 1914 års riksstat upptagas med oförändrade belopp.»

Herr von Stapelmohr: Det har meddelats mig, att Kungl. Maj:ts ämnar för Riksdagen framlägga proposition om beredande för lärarepersonalen vid dövstumskolorna av förhöjt delaktighetsbelopp i folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Ett bifall till denna proposition skulle medföra att ordinarie anslaget till nämnda kassa, som nu utgår med 73,035 kronor, skulle höjas med 690 till 73,725 kronor. Vid det förhållandet tillåter jag mig yrka återremiss till utskottet av denna punkt. En liknande framställning kommer att göras inom Andra kammaren.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande punkt endast yrkats, att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Herr statsrådet *Berg* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, nr 86, angående fyllnadspension åt tillförordnade rektorn vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskilstuna *J. G. T. Elmquist*.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets den 26 och 28 sistlidne månad bordlagda utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande å allmänna indragningsstaten av viss ersättning till innehavaren av bergmästarbostället i Filipstad m. m., biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 19 och 21 nästlidne februari bordlagda utlåtande nr 4, rörande en av herr Gullberg väckt motion, nr 89, angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om åstadkommande av effektiv tandvård särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor.

Om effektiv tandvård särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor.

Med föranledande av en inom Första kammaren av herr *Gullberg* väckt motion, nr 89, vilken hänvisats till kammarens första tillfälliga utskott, hade detta utskott i nu föredragna utlåtande hemställt, att Första kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, på vad sätt en effektiv tandvård särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor måtte kunna komma till stånd samt för Riksdagen framlägga förslag härom.

Reservation hade avgivits av herrar *Hammar skjöld*, *Valerius Olsson* och *Magnusson* utan att desse likväl antytt sin åsikt.

Herr *Hammar skjöld*: Utskottet har hemställt om bifall till motionen, som går ut på skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning, på vad sätt en effektiv tandvård särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor må kunna komma till stånd. Jämte två andra ledamöter i utskottet har jag reserverat mig mot beslutet, och jag vill nu försöka att meddela, varför jag reserverat mig.

Ett bifall till utskottets hemställan från Riksdagens sida komme naturligtvis att resultera i tillsättande av en ny kommitté till de många, som vi hava förut. Men varje kommitté anser det vara sin oavvisliga plikt att avgiva ett positivt förslag. Hurudant det förslag skulle bliva, som en tandvårdskommitté skulle komma att avgiva, därom kunna vi ej veta mer, än att det komme att medföra ganska betydliga kostnader; ty det ligger i sakens natur.

Vad beträffar ordnandet av en effektiv tandvård för landsbygdens barn i små- och folkskolor, kan det väl sättas i fråga, om det i allmänhet är genomförbart. Jag vill nu icke tala om förhållandena i övre Sverige i allmänhet, låt oss säga i landet norr om Dalälven, där kommunerna äro till arealen så stora, att jag icke kan föreställa mig, huru det där skall gå till att ordna en effektiv tandvård för skolbarnen. Men även i de övriga delarne av Sverige, till en mycket stor del åtminstone, anser jag, att det kommer att medföra synnerligen stora svårigheter, och om det låter sig göra, kommer det att bliva mycket dyrbart. I städerna är det ju ej någon svårighet, och även i ett och annat större, tätbyggt samhälle på landet går det för sig utan någon större svårighet; men på landsbygden i allmänhet menar jag, att det blir synnerligen svårt.

Vem skall nu betala kostnaderna, när den där tandvården en gång skall komma till stånd? Skall staten göra det, eller skola

Om effektiv tandvård särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor.
(Forts.)

kommunerna göra det, eller skola staten och kommunerna gemensamt göra det? Ja, det skulle nu denna kommitté naturligtvis få utreda. Jag är icke så säker på, att Riksdagen blir angenämt berörd, när kommittén kommer med sitt förslag och visar, vad det kommer att kosta; då kanske en och annan tänker, att det där verkligen var dyrbart; och att lägga bördan på kommunerna synes vara ändå värre, ty de äro sannerligen så hårt betungade, som de någonsin tåla vid.

Men låt oss nu antaga, att frågan är så viktig, att den bör genomföras, kosta vad det vill; då har jag i allt fall en annan invändning att göra, som för mig är avgörande, och det är den: jag anser, att frågan är för tidigt väckt. Kammaren kanske erinrar sig, att Riksdagen förra året beviljade ett anslag på 2,000 kronor, vilket anslag säkerligen kommer att beviljas även i år och nästa år, för verkställande under tre år av undersökningar rörande munhygien hos alla lärjungar i de allmänna läroverken och därmed jämställda undervisningsanstalter. När de tre åren äro gångna och undersökningarna slutförda, då har man åtminstone någon erfarenhet att bygga på, då kan en kommitté stödja sig på en redan delvis verkställd utredning. Vidare veta vi, att en mängd städer redan vidtagit effektiva åtgärder för barnen inom sitt område. Nu vill jag fråga: är det så bråttom, att vi icke kunna invänta de undersökningar, som sålunda redan äro igångsatta för de allmänna läroverken, och den erfarenhet, som kan vinnas från tandvårdsverksamheten inom de städer, som hava igångsatt sådan? Är det så bråttom, att vi genast måste besluta att begära en utredning, som med naturnödvändighet måste komma att bliva synnerligen omfattande? Det synes mig, att Riksdagen med mycket lugn kunde invänta den utredning, som redan är börjad, och de erfarenheter, som under ett par, tre år kunna hinna vinnas, och därefter, om det så finnes nödigt, begära en utredning rörande även landsbygdens barn.

Nu får ingen tro, att jag anser denna fråga likgiltig. Jag anser tvärtom, att den är av stor betydelse, och jag håller för mycket troligt, att Riksdagen gärna kommer att gå med på en utredning, när tiden är inne. Men ännu är frågan för tidigt väckt, och därför, herr talman, yrkar jag avslag på utskottets hemställan.

Herr Gullberg: Herr vice talman! Jag är tacksam för det utlåtande, som utskottet med anledning av min motion har kommit med. Jag kände mig tillfredsställd vid läsningen därav, men då jag läste namnen på de ärade reservanterna, blev jag åtskilligt orolig, emedan jag tyckte mig av dem förstå, att frågan inom utskottet gjorts till en partifråga; och det tycker jag ändå att en sådan här för det allmänna välbefinnandet och för folkhälsan så nyttig och nödig fråga icke borde bliva. Jag har visserligen hört, att dåliga tänder skola vara ett klassmärke, men det klassmärket borde vi alla vilja vara med om att borttaga.

Den ärade utskottsordföranden har nu framfört de skäl, som för honom och hans medreservanter varit avgörande vid deras reservation. Det första av dessa skäl är kostnadsfrågan. Jag kan mycket väl förstå, att det är åtskilliga, som hesitera inför de kostnader, som en effektiv tandvård, omfattande skolungdomen i landet, skulle komma att stiga till. Men det är ju icke heller meningen att med en gång genomföra en effektiv tandvård, utan det vore meningen att låta det bli såsom utskottet säger en successiv utveckling av tandvården. Göteborgs stadsfullmäktige började med att anslå mindre summor för tandvården, men när de hade lämnat de första anslagen och därav kom mycket goda resultat, så höjdes det röster för, att tandvården borde bli ännu mera omfattande och grundlig. De hava nu åtagit sig rätt stora utgifter för att tillgodose den. Det sades i stadsfullmäktige där vid frågans behandling, att vad vi kosta på med avseende på denna sak giver en god ränta inom en mycket kort tid. Kostnadsfrågan tror jag icke bör avskräcka oss.

Om effektiv tandvård särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor.
(Forts.)

Vidare ansåg den ärade utskottsordföranden, att det mest avgörande skälet emot var, att frågan skulle vara för *tidigt* väckt. Jag undrar verkligen, om det förhåller sig på det sättet. Jag kan icke tänka mig, att han menade, att tänderna böra vara borta, innan man skall vidtaga föreslagna åtgärder. Att det redan *nu* står bedrövt till bland allmogen i det här avseendet och att något bör göras snart, är alldeles säkert. Det har genom enskilt och kommunalt initiativ gjorts icke så litet på detta område. Ty det är icke endast Göteborgs stadsfullmäktige, utan även stadsfullmäktige här i Stockholm och fullmäktige i åtskilliga andra städer, som ha lämnat kommunala anslag för att understödja och åstadkomma tandvård. På landsbygden kan man dock icke tänka sig, att de redan förut så skattetyngda kommunerna kunna åtaga sig dessa ökade utgifter utan de behöva statens hjälp. »Svenska nationalföreningen för munhygienens befrämjande» har ingått till Kungl. Maj:t med en petition i frågan, och denna petition har haft, vad man brukar kalla »en god press». Jag är viss om, att hela saken skulle komma i ett mycket gott läge, om Riksdagen nu antager utskottets förslag. Det finnes också länsföreningar, som arbeta i samma riktning, och då jag vet, att här i kammaren finnes en ordförande i en sådan länsförening, är jag viss om, att han vill låta sin röst höras till förmån för motionen.

Jag yrkar, herr vice talman, bifall till motionen och till utskottets hemställan.

Herr Stadener: Då jag tillhör utskottets majoritet och icke har det nöjet att denna gång få krypa bakom herr utskottsordförandens rygg, torde jag få giva några skäl för utskottsmajoritetens tillstyrkande av bifall till denna motion.

Utskottsmajoriteten har gått ut från utlåtanden av jämförelsevis

*Om effektiv
tandvård, sär-
skilt vid
landsbygdens
små- och folk-
skolor.
(Forts.)*

officiell art. Så har medicinalstyrelsen den 3 april i följande i en officiell skrivelse till Kungl. Maj:t uttalat, att alla äro ense om, att munvårdens betydelse är mycket stor, och sedermera ytterligare utvecklat den satsen, även sedan medicinalstyrelsen har funnit sig böra på vissa skäl, främst ekonomiska, förhålla sig avvisande till den föreliggande frågan. Och i en likaledes officiell skrivelse till Kungl. Maj:t år 1911 uttalar överstyrelsen för rikets allmänna läroverk, att det av munhygieniska undersökningar vid Stockholms stads folkskolor framgått, att endast en femtedels procent av skolbarnen kan sägas hava fullt friska tänder. I januari 1912 uttalade svenska tandläkareförbundet, att man undersökt 20,000 individer i landet, dels skolbarn, dels militärt manskap, och funnit, att 95 procent av dem hade förstörda tänder. Det synes sålunda vara skäl för att säga, att tandrötan är en ganska spridd sjukdom, och att det ej är för tidigt att vidtaga åtgärder mot dess ytterligare spridning. Jag skall icke upptaga kammarens tid med att tala om, vad officiella berättelser från militärläkare säga om tandrötans störande inflytande på matsmältningen och dess återverkan på en trupps tjänstduglighet m. m., ej heller om vad sanatorieläkare anfört angående tandrötan såsom härd för tuberkelbaciller etc. Det är i alla fall klart, att frågan ej är för tidigt väckt.

I städerna göres ju åtskilligt för saken, men på landsbygden, såvitt jag vet, ingenting. Då utskottsordföranden menade, att man borde avvakta den utredning, som läroverksöverstyrelsen verkställer inom rikets läroverk och sedan därav hämta lärdom, har han naturligtvis i viss mån rätt i ett sådant förslag. Men å andra sidan torde det böra besinnas, att det material, som åstadkommes vid denna utredning i rikets läroverk, icke utan vidare är användbart med avseende å de sanitära förhållandena inom folkskolorna, allra minst i fråga om de sanitära förhållandena inom landsbygdens folkskolor. De barn, som komma att undersökas i läroverken, och de barn, som det gäller, när man talar om landsbygdens små- och folkskolor, utgå från helt olika hem, hava helt olika förutsättningar; detta måste ihågkommas, när man skall behandla denna fråga. Dessutom torde det vara skäl att påpeka, som jag nyss gjorde, att undersökningen inom folkskolorna av barnens tänder redan omfattar ett mycket vidlyftigt material. Man är sålunda icke utan ledning för sakens vidare behandling.

Då det nu enligt utskottets mening är tillfälle att något åtgöra, och då utskottet inskränkt sig till att begära en undersökning av saken, kan ju detta icke vara någonting skadligt, utan Riksdagen skulle i händelse av ett bifall till utskottets förslag hava att motse tillfälle att på mera fasta grundvalar beräkna den ekonomiska svårigheten eller lättheten att utföra denna sak. Vi få väl ändå, när man en gång skall gripa sig an därmed, börja just på det sätt, som utskottet föreslår, nämligen så, att man får en utredning om, huru saken skall ställa sig från ekonomiska och andra synpunkter. Det

synes mig därför vara skäl, att man bifaller utskottets enkla och efter mitt förmenande ganska billiga hemställan.

Om effektiv tandvård, särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor.
(Forts.)

Friherre De Geer, Fabian: Det finns här i Stockholm en förening, som kallar sig nationalföreningen för munhygienens befrämjande. Den har i åtskilliga län bildat underavdelningar, däribland en i Skaraborgs län, för vilken jag är ordförande — och det är till följd därav, som jag med anledning av motionärens anförande ber att få säga några ord.

Vad man vid studerandet av dessa förhållanden kommer underfund med är, att vi för närvarande i tandrötan hava en verklig folksjukdom. Det har upplysts, att 95 procent av Sveriges fullvuxna befolkning hava skadade tänder, och vad dessa skadade tänder hava för en stor betydelse, framgår därav, att de äro härdar för bakterier, och att dessa bakteriehärdar fortplanta sig och äro en mäktig orsak till tuberkulosens spridande. Vad är nu orsaken, att det är så dåligt ställt med svenskarne tänder? Läkarna säga, att de dåliga tänderna huvudsakligen komma av det sätt, varpå föräldrar numera uppföda sina barn. Förr fingo barnen hårt bröd av sammanmalet mjöl samt mjölk, nu mjukt bröd och kaffe. I det mjuka brödet, i synnerhet i vetebrödet, finnes ej tillräckligt med medel att göra tänderna fasta, och så få tänderna ej den gymnastik, som behöves.

Nu kan man fråga sig: vad skall staten göra vid det? Jo, staten kan göra ganska mycket med billiga medel, i första hand genom upplysningsarbete. Från Göteborg har upplysts, att, när man i folkskolorna där undersökte, huru barnen skötte sina tänder, det befanns vara 1 procent av barnen, som hade tandborstar. Sedan läkarne undervisat barnen om nyttan av tandvård, var det 50 procent. Där har således upplysningen alltid gjort något.

Om vi nu tänka oss, vilka medel staten kan hava för tandvårdens främjande, som egentligen ingenting kosta, framstå för oss först folkskollärare- och småskolläraryrkesseminarierna, i vilka om denna sak kan meddelas undervisning, som sedan genom lärarne och lärarinnorna sprides ut bland folket. Dessa lärare och lärarinnor komma i intim beröring med barn och föräldrar, och därigenom kunna de göra nytta. Provinsialläkarne kunna vidare få uppdrag att se efter tänderna hos folk- och småskolebarnen och därom avgiva rapporter. Folkskoleinspektörerna kunna också hava sin uppmärksamhet fäst på saken. Det första steg, som man torde böra taga, är upplysningsarbete, och sådant kostar icke mycket. Huru det sedan skall ordnas, och vilka som sedan böra medverka, får väl tiden utvisa.

Emellertid är det nu ett faktum, att vi stå inför en verklig orsak till minskning av folkhälsan, och då bör väl statsmakten göra någonting för att avhjälpa detta: kostnaderna behöva till en början icke bli stora. Men man bör ju icke gå för hastigt till väga. Jag tror, att Riksdagen gör klokt i att bifalla det föreliggande för-

Om effektiv tandvård, särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor.
(Forts.)

slaget om en skrivelse, som för resten ej kommer oväntad, ty den närmast föregående ecklesiastikministern har vid ett tillfälle i Östersund yttrat, att han ansåge tiden vara inne att utreda denna viktiga sak, som rörde folkhälsan.

På de skäl jag anfört, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarskjöld: Jag skall blott be att få giva uttryck åt en undran, om det verkligen behövs en kommittéutredning för att lära barn att begagna tandborste. Det förefaller mig, och jag är fullt ense med den siste talaren därom, att vad som bäst av allt behöves, är upplysningsarbete, och vi behöva väl ej särskild utredning för att åstadkomma sådant. Det behövs väl ej annat, än att de myndigheter, som hava någonting att göra med vår folkskollärarkår, giva den en liten anvisning om, att folkskolläraryn skola påvisa för barnen nyttan och nödvändigheten av munhygien i allra enklaste form, och det skäl, som här blivit anfört, synes mig icke alls tala för bifall till motionen, varigenom man skulle tvingas att sätta i gång en vidlyftig utredning. Jag är som sagt lika övertygad som de föregående talarna, att upplysning är både nyttig och nödvändig, men den kan ske med mycket enkla medel.

Jag skulle vilja säga några ord med anledning av motionärens yttrande. Men när han kunde till den grad missförstå mig, att han kunde tänka sig, att jag med mitt uttryck, att frågan var för tidigt väckt, skulle mena, att man borde vänta, tills tänderna fallit bort, då finner jag det alldeles lönlöst att svara. Och när han säger, att han trots sig finna av utskottets betänkande, när han såg namnen på reservanterna, att det här gjorts till en partifråga, ja, då har jag intet svar, då kan jag intet säga, ty det förefaller mig så — märkvärdigt löjligt.

Herr Hellberg: För mig ter sig denna fråga såsom ganska stor och viktig. Jag har den uppfattningen, att vi i själva verket icke hava någon dyrbarare nationaltillgång i vårt land än vårt folk, och att det därför gäller att bevara detta friskt och sunt och motverka alla de inflytelser, som kunna skada dess hälsa.

Här har i främsta rummet framhållits hälsovårdssynpunkten på frågan, och den synes mig mycket viktig. Men jag skulle vilja framhålla även en annan synpunkt, som ej bör vara främmande för denna aristokratiska kammare, nämligen den estetiska. Jag talade för en tid sedan vid en person, som rest i åtskilliga länder, och han fällde det i mitt tycke hädiska omdömet om den svenska nationen, att den är den fulaste nation, som finns i världen. Jag kände mig ganska upprörd över detta omdöme, men jag måste säga, att i ett avseende åtminstone förefaller mig den svenska nationen hålla på att bliva riktigt betänkligt ful, och det är ifråga om tänderna: den håller på att bliva en tandlös nation — det ha ju redan de

föregående talarne framhållit. Jag rent av lider, när jag ser en ung människa utan tänder eller med förstörda sådana. Och är det icke så med litet var — om man t. ex. ser en vacker flicka, som skall le för att visa sig älskvärd och därvid måste blotta en svart tandrad eller en svart rad efter försvunna tänder? — och det blir ej bättre, om löständer lysa mot en.

Om effektiv tandvård, särskilt vid landsbygdens små- och folkskolor.
(Forts.)

Jag tror sålunda, att en effektiv tandvård är en viktig sak. På sista tiden tyckes vårt folk allt mer och mer hava väckts till insikt om, att det är av största betydelse, att vi bevara vår nationella vigör — man tänke blott på sportintresset! Då förefaller det mig också, att vi böra göra något avsevärt för åstadkommande av en god tandvård, och vill man det, tror jag knappt, att det räcker med mindre, än att ett initiativ tages från statsmaktens sida. Upplysning kunna vi få ändå, sade herr Hammarskjöld, men inte upplysning med den kläm, som är att påräkna, om upplysningen sättes i gång från statsmaktens sida. Jag tror visst icke, att det behövs någon vidlyftig utredning; men det behövs alltid någon utredning, och det behövs, att statsmakten tager initiativet. Därför synes mig lämpligt, att Riksdagen avlåter den skrivelse, varom här föreligger förslag.

Herr Gullberg: Jag uttryckte mig kanske något otydligt, då jag nyss hade ordet och talade om den här frågan såsom en *parti*-fråga. Min mening var ej att säga, att det *var* en partifråga, men att reservanternas namn kunde vara ägnade att väcka en sådan tanke. Jag hoppades och trodde likväl, att kammaren nu skulle visa, att det ej fanns något fog för den. Av diskussionen har det också tydligt framgått, att det *icke* är en partifråga, ty en talare från reservanternas parti har uppträtt och talat *för* motionen. Jag hoppas nu, att jag uttryckt detta så tydligt, att den ärade utskottsordföranden icke vidare må känna sig »skuffed».

Jag ber att ännu en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson, Aaby: Trots det, som blivit yttrat från båda hållen, skall även jag be att få säga några ord. Jag anser, att denna fråga är mycket viktig, och att en utredning kan ge vid handen vad kostnaden för kommunerna skulle bli, och huru saken lämpligast skulle kunna ordnas. På grund härav kommer jag att ge min röst åt utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkandens propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på avslag därpå, och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 26 och 28 sistlidne månad bordlagda utlåtande nr 4, angående regleringen av utgifterna under riksstatsens fjärde huvudtitel, omfattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

Herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Mom. a).

*Anslag till
avlönning och
rekrytering
m. m.*

I punkt 12 av fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen, bland annat, att, med godkännande av de vid statsrådsprotokollet över lantförsvärens ärenden för den 14 januari 1913 fogade förslag till nya stater för truppförband av infanteriet, kavalleriet, artilleriet och trängen samt för fast anställda officerare och underofficerare med vederlikar samt betjänte vid fortifikationen, öka anslaget till avlöning och rekrytering m. m., nu 18,138,587 kronor, med 65,013 kronor till 18,203,600 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom Första kammaren (nr 74) av herr *I. von Stapelmohr* m. fl. och den andra inom Andra kammaren (nr 174) av herr *J. Widén* m. fl., hade föreslagits, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att till underofficerare vid Västerbottens regemente, Jämtlands fältjägar- och Västernorrlands regementen, Norrlands dragonregemente, Norrlands artilleriregemente, Norrlands trängkår samt i Boden förlagda truppförband fuge utgå ett kallortstillägg av 240 kronor för år, motsvarande 10 procent av fanjunkares (styckjunkares) avlöning, eller, om detta ej kunde bifallas, till så stort belopp, som Riksdagen kunde finna skäligen bestämma.

Utskottet hade i förevarande moment på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen, med avslag å herr von Stapelmohrs m. fl. motion nr 74 och herr Widéns m. fl. motion nr 174, måtte med godkännande av de vid statsrådsprotokollet över lantförsvärens ärenden den 14 januari 1913 fogade förslag till nya stater för truppförband

av infanteriet, kavalleriet, artilleriet och trängen samt för fast anställda officerare och underofficerare med vederlikar samt betjänte vid fortifikationen öka anslaget till avlöning och rekrytering m. m., nu 18,138,587 kronor, med 65,013 kronor till 18,203,600 kronor.

*Anslag till
avlöning och
rekrytering
m. m.
(Forts.)*

Herr von Stapelmohr: Herr talman, mina herrar! I motioner, som en del av representanterna för de norra länen, bland dem jag, väckt i Riksdagens kamrar, ha motionärerna påvisat, att till följd av de långa och stränga vintrarna och speciella militärtjänstgöringen inom dessa län avlöningsförmånerna för underofficerarna visat sig mycket knappa och jämförelsevis ofördelaktigare än för underofficerarnas kamrater på sydligare orter. Motionärerna ha ansett, att en utjämning av detta missförhållande borde ske, och föreslagit ett sätt därför genom ortstillägg, som skulle tilläggas underofficerare ungefär i likhet med vad som skett inom en del andra tjänstemannagrupper. Utskottet har emellertid avstyrkt motionerna, och i det läge, vari frågan befinner sig, är det ju icke stort att säga därom. Det är dock med tillfredsställelse jag sett, att utskottet icke ställt sig avvisande mot den tanke, vi förfäktat, utan funnit den beaktansvärd och i sitt avstyrkande format ordalagen på ett för saken synnerligen välvilligt sätt, vilket bådär gott för densamma, om den — som antagligt är — framdeles kommer upp igen.

Utskottet har såsom skäl för avstyrkande bland annat anfört, att om en sådan förmån, som motionärerna tillämnat underofficerarna, skulle komma dessa till godo, även underofficerarnas vederlikar och officerarna vid de norrländska regementena borde få njuta motsvarande fördel. Det är, synes det mig, obestridligt, att utskottet haft rätt i detta uttalande, och, då motionärerna skrevo sin motion, förbisågs icke heller den saken. Men motionärerna ha ansett, att det skulle ge förslaget en alltför omfattande form att i detsamma inbegripa även officerarna, och därför höllo motionärerna före, att det för närvarande skulle vara mera politiskt klokt att endast söka lätta trycket för dem, som ha de svagaste krafterna att uppbära detsamma. Jag skall ej tillåta mig att framställa något från det slut, vartill utskottet kommit, avvikande förslag, men skall be att av detta utskottets uttalande få hämta den förhoppning, att regeringen måtte ägna tillbörlig uppmärksamhet åt den väckta frågan och låta den få en undersökning i sammanhang med nu pågående utredning av försvarsväsendet.

Greve Hamilton, Carl: Herr talman, mina herrar! Jag anser mig i denna punkt böra yttra några ord, ehuru jag ej har något yrkande. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att inhyberandet av det tillsättande av de befälsplatser vid artilleriet, som enligt 1901 års beslut skulle ske i samband med fälthaubits-

*Anslag till
avlönning och
rekrytering
m. m.
(Forts.)*

batteriers uppsättande, i år upprepats, även nu med hänvisning till försvarsberedningarna. Om vådorna härutav kan jag fatta mig kort under återopande av vad jag i samma ämne från denna samma plats förra året hade äran anföra.

Det är otvivelaktigt så, att utbildningen inom hela fältartilleriet måste lida av denna befälsbrist, och det är otvivelaktigt även så, att vid mobilisering befälet blir så fåtaligt och utvattnat, att organisationen i sin helhet blir svagare än önskligt är.

Det synes nu ook, som om herr departementschefen själf funnit det tvivelaktigt, huruvida en god utbildning kan förväntas med den fåtaliga befälspersonal, som kommer att finnas, och jag tror, att han försöker de botemedel häremot, man möjligen kan tänka sig. Han föreslår nämligen eller utlovar att se till, att bortkommenderingen från artilleriregementena skall ske i så ringa utsträckning som möjligt, och hänvisar till möjligheten att inkalla officerare ur reserven. Jag fruktar emellertid, att dessa sätt att avhjälpa svårigheterna icke komma att visa sig så vidare givande. Kommenderingarna kunna nog ej inskränkas så synnerligen mycket. Kommendering till skolor och utbildningskurser för officerare, kan ej inskränkas, kommenderingen till tekniska anstalter och till artilleristaben ej heller. Även om en eller annan kommendering kan indragas, så kan detta näppeligen ske utan olägenhet på annat håll, ty några onyttiga kommenderingar får man väl förutsätta icke pläga utgå.

Än mer tveksam ställer jag mig beträffande *nyttan för trupp-utbildningen* av reservofficerares inkommendering, hur nyttigt detta än kan vara ur synpunkten av *dessa officerares egen utbildning*. Jag känner ej, hur herr statsrådet tänker sig denna fråga ekonomiskt ordnad. Den kommer naturligtvis alltid att bliva förenad med vissa kostnader. Men, hur härmed än ordnas, betvivlar jag, att man verkligen skall kunna få ett avsevärt antal reservofficerare att träda i tjänst under ett helt år, och får man dem ej under ett helt år utan bara för en eller annan månad, kommer utbildningsarbetet icke alls att därigenom främjas. Jag anser mig därvidlag endast behöva fästa uppmärksamheten på, att enligt fastställd undervisningsplan reservofficerare, i motsats till på stat anställda officerare, icke utbildats till att själva *utbilda* trupp utan endast till att *föra* trupp. De äro således enligt min uppfattning, vilket värde de än för övrigt må ha, som instruktörer fullkomligt olämpliga. Men det är just på instruktörer som det är brist under större delen av utbildningsåret.

Jag har, som sagt, intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i föreliggande moment hemställt.

Mom. b) — d).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. e).

Utskottet hade i detta moment på anförda grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts förslag därom att de i infanteritruppförbandens och ingenjörstruppernas stater för år 1914 uppförda avlöningsmedel för sjukvårdsbeställningsmän måtte, under samma år, utan hinder av staternas bestämmelser, användas för avlöning av dylik personal till det antal och de grader, som den vid ovannämnda statsrådsprotokoll fogade tablå i fråga om nyss nämnda truppförband utvisade, icke måtte av Riksdagen bifallas.

Om användningen av de i vissa stater uppförda avlöningsmedel för sjukvårdsbeställningsmän.

Greve Hamilton, Carl: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag icke heller i denna punkt har något yrkande att framställa, anhåller jag att med några ord få utveckla vad saken gäller. Det är på det viset, att från sjukvårdsstyrelsen och militärläkarne framställt betänkligheter mot det sätt, på vilket sjukvården inom armén skötes, dels på grund därav att antalet sjukvårdare till följd av ett stort antal vakanser är för litet och dels på grund av att de befintliga sjukvårdarne ej äga erforderlig duglighet. För avhjälpande därav har från sjukvårdsstyrelsen och arméförvaltningens civila departement framkommit ett förslag till provisoriska anordningar. För att man må förstå detta förslags innebörd, måste jag något beröra sättet för dessa sjukvårdares anställande och utbildning.

När rekrytskolan pågått någon tid, uttages på ett eller annat sätt ett visst antal rekryter för att utbildas till s. k. sjukvårdsbeställningsmän. Dessa uttagna få nu under återstoden av sitt första tjänsteår genomgå en sjukvårdssoldatskola och bli därefter sjukvårdsbeställningsmän. Under sitt andra tjänsteår kunna de beordras till genomgående av sjukvårdskorpralskola, varefter de kunna påräkna befordran till sjukvårdsvicekorpraler eller sjukvårdskorpraler, men den högsta löneklassen inom manskapsgraden, distinktionskorprals, kunna de aldrig nå. Under det tredje, och vanligen sista, tjänstgöringsåret beordras dessa beställningsmän som sjukvårdare å sjukhusen, och först vid detta års slut kan man i allmänhet anse, att de äga önskelig stadga och duglighet. Då vill man naturligtvis förstå dem att rekapitulera, men det är här svårigheterna möta. Dessa sjukvårdsbeställningsmän säga vid sådana anbud oftast: »nej, vi vilja ej rekapitulera, ty våra kamrater ha nu tjänat ut och taga avsked, för så vitt de ej bli befordrade till distinktionskorpraler». »Vi vilja ej stanna kvar utan att kunna få samma förmåner som de av våra rekrytkamrater, som skött sig bra.» Och så ta de avsked.

Det är för att kunna fasthålla dessa de dugligaste av sjukvårdsbeställningsmännen, som sjukvårdsstyrelsen framlagt förslaget, att,

Om användningen av de i vissa stater uppförda avlöningsmedel för sjukvårdsbeställningsmän.
(Forts.)

utan att kostnaderna för sjukvårdsbeställningsmännen i sin helhet skulle ändras, en del av de lägre platserna skulle indragas och härigenom vunnen besparing användas för att bereda de mera förtjänte distinktionskorprals avlöningsförmåner, allt på sätt som närmare framgår av bilaga 6 till statsverkspropositionen. Samtliga arméfördelningschefer ha tillstyrkt detta sjukvårdsstyrelsens förslag, men från chefen för femte arméfördelningen har ett annat förslag även framställts, som synes mig i viss mån snidigare. Denne arméfördelningschef hyser nämligen vissa betänkligheter mot sjukvårdsstyrelsens förslag, emedan det innebär en minskning i sjukvårdsbeställningsmännens antal, och vill därför ordna saken så, att man skulle giva regementscheferna rätt att av de medel, som vid regementena bli disponibla på grund av vakanser bland manskapet, tilldela förtjänte sjukvårdsbeställningsmän distinktionskorprals avlöning.

Nu har departementschefen emellertid icke framlagt varken det första eller det andra av dessa förslag utan ett tredje, varuti han med anledning av det förhållandet, att vakanserna äro flest vid infanteri- och ingenjörstrupperna, föreslagit, att endast vid dessa truppslag sjukvårdsstyrelsens förslag till lönereglering skulle tillämpas, medan förhållandena vid kavalleriet och artilleriet lämnades orubbade. Departementschefen synes härvid ha förbisett två omständigheter, den ena att det ej gäller enbart att skaffa *flera* sjukvårdare utan även att höja deras kvalité, och jag kan ej finna, att kvaliteten vid artilleriet och kavalleriet kan tänkas förbättrad därför, att den höjes vid infanteri- och ingenjörstrupperna, och den andra att, om Kungl. Maj:ts förslag bifalles, sjukvårdspersonalen vid dessa beridna truppslag kanske icke utan skäl skulle anse det innebära en orättvisa mot dem, att, ehuru de genomgått samma skolor och fullgjort samma tjänstgöring, de likväl icke skulle få lika goda löneförmåner som deras kamrater vid fotfolket. Särskilt bjärt framträder detta förhållande, om man tänker på de båda i Uppsala förlagda truppförbanden, Upplands infanteriregemente och Upplands artilleriregemente. Om nu Upplands infanteriregementes sjukvårdsbeställningsmän finge distinktionskorprals löneförmåner, men på andra sidan planket, så att säga, Upplands artilleriregementes personal, med fullkomligt samma utbildning och tjänstgöring ej kunna erhålla samma löneförmåner, skulle detta utan tvivel verka så, att vakanserna vid Upplands artilleriregemente, som vid den tidpunkt som i statsverkspropositionen beröres, överstege 50 %, skulle än mera ökas. Sålunda tror jag, att man på det viset beträffande de två beridna truppslag, som det här är fråga om, skulle få sämre än med nu rådande förhållanden och det är därför helt naturligt, att statsutskottet ej kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Då det emellertid synes vara av ganska stor vikt, att våra värnpliktige under iråkad sjukdom erhålla en i allo god vård, och då sjukvårdsstyrelse och militärläkare äro ense därom, att förutsättningar härför icke alltid föreligga, tror jag, att det hade varit lyck-

ligt, om Kungl. Maj:t följt någon av de utav de militära myndigheterna förordade vägarne oförändrad, och jag vågar uttrycka den förhoppningen, att, om de påvisade bristfälligheterna ej kunna afhjälpas utan Riksdagens medverkan, frågan måtte ett annat år återkomma, så att den då kan vinna en god lösning!

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande moment hemställt.

Punkterna 10—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Ökning av anslaget till furagering av arméns hästar.

Kungl. Maj:t hade i punkt 25 av fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att öka anslaget till furagering av arméns hästar, nu 3,292,176 kronor, med, i jämnt tal, 61,564 kronor till 3,353,740 kronor.

I en inom Andra kammaren väckt motion (nr 112), hade herr *F. W. Thorsson* hemställt, *dels* att Riksdagen måtte i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t ville oförtövat gå i författning om att kavalleriets mellan de årliga repetitionsövningarna för tjänsten icke behövlige hästar utackorderades till fodervårdar, och *dels* att Riksdagen måtte vidtaga sådan rättelse i beräkningen av furageringsanslaget, att detsamma, vad kavalleriet anginge, nedsattes med det belopp, som motsvarade i motionen angivna antal underhållsdagar i depå eller 51,375 kronor.

Utskottet hade i förevarande punkt på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och herr *Thorssons* motion, nr 112, öka anslaget till furagering av arméns hästar, nu 3,292,176 kronor, med 21,277 kronor till 3,313,453 kronor; samt

b) avslå herr *Thorssons* motion, nr 112, i vad den avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utackordering till fodervårdar av kavalleriets för tjänsten icke behövlige hästar.

Vid mom. a) av föreliggande punkt hade reservation avgivits av greve *F. Cl:son Wachtmeister*, herr *O. Jonsson*, friherre *J. T. Gripenstedt*, greve *P. O. L. Klingspor*, friherre *C. H. Falkenberg*, herr *H. F. Lamm*, friherre *J. G. Beck-Friis*, greve *C. B. Hamilton* samt herrar *H. Andersson*, *C. Persson*, *G. Odqvist* och *H. Lemke*, vilka avsett, att utskottets hemställan i denna del bort hava följande lydelse:

Ökning av anslaget till furagering av arméns hästar.
(Forts.)

att Riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr Thorssons motion i denna del, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, öka anslaget till furagering av arméns hästar, nu 3,292,176 kronor, med 61,564 kronor till 3,353,740 kronor.

Friherre Gripenstedt: Herr talman! Vid momentet a) av denna punkt har herr Thorssons motion beträffande nedsättning i furageringsanslaget blivit tillstyrkt av statsutskottet med den förseglade sedelns hjälp. Statsutskottets förslag har i Andra kammaren blivit antaget, ehuru med blott några få rösters majoritet.

Herr Thorsson stöder sig i sin motivering för denna nedsättning helt och hållet på ett resonemang av dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet, när han framlade 1901 års härordningsförslag beträffande denna punkt. Detta resonemang blev emellertid icke upptaget till behandling vare sig i särskilda utskottets utlåtande 1901 eller i Riksdagen. Det lämnades helt och hållet obesvarat och åt sitt värde. Något riksdagsbeslut i den riktning, som herr Thorsson åsyftar, har aldrig blivit fattat. Man kan undra på, att statsrådet år 1901 kom fram med dessa meningar, och det har även jag undrat på, men förhållandena voro då verkligen så olika mot vad de sedan blevo, att statsrådet nog hade ganska svårt att tänka sig in i huru det skulle bli. Då existerade ännu indelningsverket, och hästarna voro lediga mellan regementsmötena med undantag dock för ett mindre antal, som inkommanderades för rekryt-skolorna. För övrigt stodo hästarna på rusthällen. Det måtte ha föresvävat vederbörande, att hästarna skulle kunna bliva lediga mellan repetitionsövningarna även efter den nya härordningens införande, men så är icke fallet.

Under rekryt-skolorna äro hästarna fullständigt upptagna på alla kavalleriregementen. Ty det finnes två klasser remonter samt körhästar, vilka icke kunna användas för tjänsten, och en del andra hästar bortkommenderas till skolor och annat, så att något överflöd på hästar finnes icke under denna tid. Under repetitionsövningarna, då två klasser beväring äro inkallade, råder brist på hästar även på femskvadronsregementen, men man jämkar sig fram. På de två skånska 10 skvadronskavalleriregementena råder alltid då stor brist på hästar — där finnas nämligen icke mer än 100 hästar per skvadron — så att under ett eller par år fick en årsklass beväring övas till fots, vilket är högst oegentligt. För att undgå den olägenheten har man numera minskat på uttagningen av värnpliktiga till kavalleriet, så att i stället för 30 uttagas nu för ifrågavarande regementen endast 25 man per skvadron, om jag minns rätt. Detta är ett egendomligt sätt att bota hästbristen; det rätta vore naturligen att fullfölja 1901 års riksdagsbeslut och skaffa 120 hästar per skvadron även på de skånska kavalleriregementena. I detta fall har emellertid Riksdagens beslut icke fullföljts, men

det resonemang, som icke gillades av Riksdagen, har motionären tagit till motivering för sin framställning.

Efter vad mig synes är det självklart, att hästarna behövas för tjänsten och icke kunna sättas på någon olika ration eller utackorderas, såsom motionären föreslagit. Men till yttermera visso hava vi inom utskottet fått taga del av en skrivelse, som till nuvarande chefen för lantförsvarsdepartementet inkommit från generalintendenten angående denna sak. Den inkom dock först, sedan utskottets betänkande avgivits. Generalintendenten hade på befallning infordrat yttrande från samtliga fördelningschefer och inspektören för kavalleriet, och alla avstyrkte på det bestämdaste varje åtgärd i den riktning, som motionären föreslagit. Denna skrivelse är för lång att uppläsa i sin helhet, jag skall därför uppläsa endast sista stycket, som lyder sålunda: »Intendentsdepartementet får sålunda på grund av vad ovan anförts i underdånighet uttala, att, ehuru uppställandet av hästar i depå vid de till fördelningskavalleriet hörande truppförbanden torde vara möjligt att utföra under en kortare tid av året, en dylik åtgärd likväl synes vara olämplig och i längden ekonomiskt ogynnsam, för så vitt arméns dyrbara hästmateriel skall hållas vid makt och kavallerivapnets duglighet icke skall äventyras.»

Den korta tid, under vilken enligt generalintendentens åsikt hästarna möjligen skulle kunna undvaras, är såsom vi i vår reservation framhållit tiden efter repetitionsövningarnas slut till nästa rekrytskolas början, således 42 dagar. Hästarna äro då ofta ansträngda efter repetitionsövningarna och kunna därför icke gärna sättas på depå. Att sätta dem på depå betyder nämligen ingenting annat än att sätta dem på förminskad ration.

Nu är det sant, att uti de tabeller, som upptaga underhålls- och tjänstgöringsdagar för kavalleriets nummerhästar upptages verkligen för de skånska regementena ett antal hästar såsom stående på depå under 308 dagar. Det är naturligtvis ett slentrianmässigt sätt att uppföra dem sålunda, ty de stå icke på depå, åtminstone är det bara ett mycket litet fåtal av dem. Att denna uppställning bör ändras, är jag den förste att erkänna, men den skall ändras i den riktning, som reservanterna föreslagit, och icke så som motionären yrkat.

Om motionären får sin vilja fram, och detta furageringsanslag nedsättes med 40,286 kronor 40 öre, så skulle följden bli antingen — för att hästarna skola få vad de behöva — att förslagsanslaget överskrides, det vill man icke gärna, ty förslagsanslagen böra vara riktigt upptagna — eller ock att hästarna sättas på svält-ration, och det kan väl ännu mindre försvaras. Jag anser, att under sådana förhållanden finnes icke något annat att göra än att antaga reservationen vid föreliggande moment, till vilken reservation jag ber att få yrka bifall.

Ökning av anslaget till furagering av arméns hästar.
(Forts.)

*Ökning av
anslaget till
furagering av
arméns
hästar.
(Forts.)*

Herr Kvarnzelius: Den, som läst utskottets motivering, skall finna anledningen till, att utskottet föreslagit en ändring i Kungl. Maj:ts proposition, nämligen att anslaget till furagering av arméns hästar icke står i överensstämmelse med de grunder, efter vilka 1901 års riksdag fattade sitt beslut i härordningsfrågan. Den, som har propositionen i sin hand och vill slå upp bil. 69, skall finna, att endast vid två kavalleriregementen förekommer uppställning av hästar i depå, vilket dock, då Riksdagen år 1901 beslutade den nya härordningen, förutsattes bliva fallet vid alla kavalleriregementena. Det är nämligen endast vid dessa två skånska regementen, vilka enligt den föregående talarens resonemang i främsta rummet borde vara i behov av ett större antal hästar, där vid uppgörande av stat för furageringsanslaget uppställning i depå förekommer; vid övriga regementen föras icke alls några hästar i depå. Skiljaktigheten här består däri, att rationsersättningen utgår endast med 80 procent av den normala vid de tillfällen, då hästar stå på depå, och det återverkar naturligtvis på anslagets storlek.

Nu anser utskottet, att Riksdagen har grundat sitt beslut på vissa förutsättningar och bör sättas i tillfälle att pröva, huruvida dessa förutsättningar följas, innan de godtyckligt underkastas en förändring. Det synes mig vara skäl uti, att Riksdagen ser till, att de grunder, efter vilka den fattat sina beslut, uppfyllas. Den föregående talaren, avdelningens ordförande, upplyste oss om, att av de depådagar, som upptagas i bil. 69 till 121,352, i verkligheten motsvaras av endast 16,085 depådagar. Det är dock en avsevärd skillnad mellan vad som uppgives i tabellen och det verkliga, så att en rättelse synes vara av behovet påkallad. Om den saken voro vi också fullständigt ense på avdelningen. På avdelningen företrädde jag den uppfattningen, att utskottet skulle tillstyrka en skrivelse i detta avseende. Det är möjligt, att om första avdelningens beslut fått den formen, det skulle ha blivit Riksdagens beslut.

Nu har frågan kommit i ett något förändrat läge, därigenom att, sedan avdelningen behandlat saken, den fick från herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet mottaga den skrivelse, ur vilken avdelningens ordförande uppläste en del. Därav framgick, att en utredning rörande denna sak begärts av chefen för lantförvarsdepartementet redan den 16 januari. Då sålunda det huvudsyfte, som utskottet velat vinna med sitt förslag kommer att bli uppfyllt genom den redan igångsatta utredningen, finner jag det vara mindre viktigt, om utskottets förslag går igenom, eller om Kungl. Maj:ts förslag bifalles oförändrat. Det spelar endast en roll på omkring 40,000 kronor. Det är tydligt, att utskottet icke velat genom denna anslagsprutning ställa så till, att hästarna icke skulle få erforderlig utfodring, utan utskottet har förutsatt, att hästarna ställas i depå. Om så icke låter sig göra, beror det på, att organisationen icke genomförts på det sätt, som år 1901 före-

speglades Riksdagen. Klart är, att hästarna icke skola få sitta emellan för en sådan sak.

Under sådana förhållanden har jag icke anledning att vidhålla utskottets förslag, utan skall med jämnmod se, att Kungl. Maj:ts förslag vinner bifall. Jag hoppas, att den utredning, som kommer till stånd, må åvägbringa klarhet, om här bör göras en förändring i de grunder, varpå Riksdagens beslut vilar, och som innebär, att hästarna skola ställas i depå. Men Riksdagen bör i så fall sättas i tillfälle att fatta beslut i saken. Jag har intet yrkande att framställa.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner komme att göras särskilt beträffande vart och ett av de två momenten av föreliggande punkt.

Sedermera gjordes ienlighet med de i avseende å mom. a) framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den beträffande detta moment avgivna reservation: och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

På härefter gjord proposition biföll kammaren vad utskottet i mom. b) hemställt.

Punkten 23.

I punkt 26 av fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att öka anslaget till arméns munderingsutrustning, nu 4,015,020 kronor, med, i jämnt tal, 137,170 kronor till 4,152,190 kronor.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte öka anslaget till arméns munderingsutrustning, nu 4,015,020 kronor, med 127,098 kronor till 4,142,118 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av greve *F. Cl:son Wachtmeister*, herr *O. Jonsson*, friherre *J. T. Gripenstedt*, greve *P. O. L. Klingspor*, friherre *C. H. Falkenberg*, herr *H. F. Lamm*, friherre *J. G. Beck-Friis*, greve *C. B. Hamilton* samt herrar *H. Andersson*, *C. Persson*, *G. Odqvist*, och *H. Lemke*, vilka ansett, att utskottet bort med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag hemställa, att Riksdagen måtte öka anslaget till arméns munderingsutrustning, nu 4,015,020 kronor, med 137,170 kronor till 4,152,190 kronor.

*Ökning av
anslaget till
furagering av
arméns
hästar.
(Forts.)*

*Ökning av
anslaget till
arméns
munderings-
utrustning.*

*Ökning av
anslaget till
arméns
munderings-
utrustning.
(Forts.)*

Friherre Gripenstedt: Detta anslag sammanhänger med det, varom kammaren nyss fattat beslut under punkt 22 mom. a). Hade utskottets mening där blivit kammarens, så hade konsekvensen fordrat, att även detta anslag nedsattes såsom utskottet föreslagit, då detta beräknas efter antalet depåddagar. Då nu reservationen bifallits i denna punkt, fordrar konsekvensen, att även reservationen i punkt 23 bifalles. Den innebär ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt annat yrkande ej framstälts, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservation.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på godkännande av berörda yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 24.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 25.

*Om ökning av
anslaget till
arméns diverse
intendenturbehov.*

Med anledning av vad Kungl. Maj:t under punkt 28 av föreliggande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte öka anslaget till arméns diverse intendenturbehov, nu 692,152 kronor, med 24,509 kronor till 716,661 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *C. I. Asplund*, *F. W. Thorsson*, *K. V. Rydén* och *N. E. Lindberg*, vilka hemställt, att Riksdagen måtte minska anslaget till arméns diverse intendenturbehov, nu 692,152 kronor, med 12,791 kronor till 679,361 kronor.

Herr Asplund: I detta anslag ingår en post på 37,300 kronor till musikmateriel för vissa truppförband. Under flera år ha emellertid utgifterna för detta ändamål bestritts från arméns musikfond. Detta har naturligtvis varit en medverkande orsak till de stora reservationer, som uppstått på anslaget. Under sådana förhållanden ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid punkten och vari hemställes, att Riksdagen må minska anslaget till arméns diverse intendenturbehov, nu 692,152 kronor, med 12,791 kronor till 679,361 kronor.

Friherre Gripenstedt: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om ökning av anslaget till arméns diverse intendenturbehov.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjordes jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna den av herr Asplund m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 26—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32.

Anslag till anskaffning av ny fältartilleriemateriel.

Kungl. Maj:t hade under punkten 35 av denna huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att utav det av 1909 års Riksdag till anskaffning av ny fältartilleriemateriel beviljade anslaget, 3,000,000 kronor, å extra stat för år 1914 anvisa 380,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1913 förskjuta sist nämnda belopp för att sedermera ersättas av vad som sålunda anvisats.

Uti en inom Första kammaren väckt motion (nr 38) hade greve *C. Hamilton* hemställt, att Riksdagen ville besluta, att utav det av 1909 års Riksdag till anskaffning av ny fältartilleriemateriel beviljade anslaget, 3,000,000 kronor, å extra stat för år 1914 anvisa utöver i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna 380,000 kronor, ytterligare 620,000 kronor eller tillsammans 1,000,000 kronor, medgivande Kungl. Maj:t rätt att av omhänderhavande medel under år 1913 förskjuta sist nämnda belopp för att sedermera ersättas av vad som sålunda anvisats.

Utskottet hade i förevarande punkt av anförda skäl hemställt, att Riksdagen med avslag å greve Hamiltons motion, nr 38, måtte utav det av 1909 års Riksdag till anskaffning av ny fältartilleriemateriel beviljade anslaget, 3,000,000 kronor, å extra stat för år 1914 anvisa 380,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1913 förskjuta sist nämnda belopp för att sedermera ersättas av vad som sålunda anvisats.

Vid föreliggande punkt hade reservation avgivits av greve *F. Cl:son Wachtmeister*, herr *O. Jonsson*, friherre *J. T. Gripenstedt*, greve *P. O. L. Klingspor*, friherrarne *C. H. Falkenberg* och *J. G. Beck-Friis*, greve *C. B. Hamilton* samt herrar *C. Persson*, *G. Odqvist*, *A. P. Gustafsson* och *H. Lemke*, vilka ansett, att ut-

*Anslag till
anskaffning
av ny fält-
artilleri-
materiel.*
(Forts.)

skottet bort hemställa, att Riksdagen måtte, med bifall till greve Hamiltons motion, nr 38, utav det av 1909 års Riksdag till anskaffning av ny fältartillerimateriel beviljade anslaget, 3,000,000 kronor, å extra stat för år 1914 anvisa återstoden, 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1913 förskjuta sistnämnda belopp för att sedermera ersättas av vad som sålunda anvisats.

Friherre Falkenberg: Ursprungligen beräknades för anskaffning av materiel för fälthaubits ett belopp av 5,000,000 kronor. Av dessa 5,000,000 kronor anslag Riksdagen år 1909 3,000,000, varav 2,000,000 nu äro anvisade. Dessutom hava av besparingar från vissa andra anslag anvisats 1,350,000 kronor, så att till fälthaubitsmateriel anvisats sammanlagt 3,350,000 kronor. Nu återstå 1,000,000 kronor, som Riksdagen beviljat men icke anvisat. Arméförvaltningen har begärt, att denna sista miljon skulle anvisas huvudsakligen till anskaffande av ammunition, ty själva materielen är nu färdig. Arméförvaltningen säger, att det är synnerligen viktigt, att ammunitionen så fort som möjligt anskaffas under fredstid, ty det är icke säkert, att vid mobilisering ammunition kan anskaffas i erforderlig mängd och inom rimlig tid. Detta har icke vunnit gehör hos departementschefen, utan han uppger, att han i november 1912 från artilleridepartementet fått uppgift om, att omkring 1,140,000 kronor finnas disponibla för ammunition. Nu anser departementschefen, att ett behov föreligger av 26,000 spränggranater och 12,600 granatkartescher för fälthaubits. Med anledning härav gör han upp en kalkyl över det behöfliga anslaget sålunda. Ammunition kostar så och så mycket, tillgängliga medel uppgå till så och så mycket, således behöver jag endast begära 380,000 kronor. Utskottet har haft en del icke officiella handlingar till sin disposition och därvid funnit, att siffran 1,140,000 icke är fullt juste, utan att den bör reduceras till 1,096,000 kronor, sålunda skulle hava behöfts för anskaffande av den av statsrådet såsom nödvändig ansedda ammunitionsmängden ytterligare 44,000 kronor. Kungl. Maj:t skulle sålunda hava begärt 424,000 kronor i stället för 380,000 kronor. Av dessa handlingar framgår vidare, att motionärens och arméförvaltningens var för sig gjorda beräkningar av det erforderliga antalet skott per pjäs stämma mer överens med det verkliga behovet än departementschefens beräkningar. Man kan då möjligen uttrycka den förmodan, att departementschefen räknat efter en tidigare tablå, eller att han icke räknat med totalbehovet. På grund av detta hava vi funnit oss föränlätna att tillstyrka bifall till greve Hamiltons motion. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kvarnzelius: Skillnaden mellan det av Kungl. Maj:t framlagda och av statsutskottet tillstyrkta förslaget samt greve Hamiltons motion är att, under det Kungl. Maj:t för detta ändamål

begärt 380,000 kronor, så begär motionären, med vilken reservanterna instämt, 1,000,000 kronor för samma ändamål. Utskottets motivering är endast, att utskottet icke funne sig övertygat av de skäl, som motionären förebragt för sin motion, och därför har utskottet hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Så vitt jag har kunnat inhämta av de överläggningar, som förekommit inom avdelningen och inom utskottet, finnas inga säkra hållpunkter för bedömande av huru många skott per pjäs, som kunna anses erforderliga, för att man skall anse mobiliseringsbehovet tillfredsställande fyllt. Emellertid har motionären gått ut ifrån, att vad som behövs är betydligt mera, än som kommer att finnas tillgängligt enligt Kungl. Maj:ts förslag. Huruvida motionärens beräkningar äro riktiga eller icke, är icke möjligt att avgöra, då några föredömen på detta område icke föreligga med den tillförlitlighet, att man absolut kan säga vilket som är rätt. I vilket fall som helst är det tydligt, att även om man skulle finna, att för mobiliseringsändamål är erforderligt ett större antal skott per pjäs, än som finnes tillgängligt enligt Kungl. Maj:ts förslag, så följer därav icke, att Riksdagen i år skall bevilja de medel, som erfordras för att fylla detta behov. Det lärer väl förhålla sig med detta anslag som med en hel del andra, att vad man icke kan få färdigt på ett år får fördelas på flera år. Man torde väl med hänsyn till budgeten i övrigt få fördela vad som erfordras även för detta ändamål på ett större antal år. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att Riksdagen förfarit på samma sätt i fråga om mobiliseringsammunition för vårt infanteri och för att skaffa erforderligt antal gevär för att vara fullt rustad för mobiliseringsändamål. Det synes mig, att man beträffande detta anslag får förfara precis på samma sätt som på de av mig nu angivna. Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Friherre Gripenstedt: Den föregående ärade talaren gick in på hur många skott, som skulle behövas till varje pjäs kanoner och haubitsar. Jag har verkligen hört dessa siffror uppgivas, men jag tror, att de i viss mån äro hemliga, så att man icke bör tala om dem. Så mycket kan jag dock säga, att det skottantal, som skulle erhållas för det anslag, som begäres, är för litet. Pengarna räcka icke till. Därför tror jag, att det är allt skäl i världen att gå in på reservationen. Att fylla ammunitionsbehovet trodde jag verkligen alla borde kunna vara med om.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet Bergström: Herr talman, mina herrar! Därest med anledning av den framlagda motionen i detta ämne ett ökat belopp kommer att av Riksdagen anvisas, skall jag naturligtvis min plikt likmätigt tillse, att det ökade beloppet blir behörigen använt.

*Anslag till
anskaffning
av ny fält-
artilleri-
materiel.*
(Forts.)

Den motion, som här har avgivits, och den reservation, som på denna punkt fogats vid statsutskottets betänkande, innebära emellertid en fråga till chefen för lantförvarsdepartementet, och jag skall på den giva ett svar. Frågan lyder: Varför har icke Kungl. Maj:t begärt en anvisning av 1,000,000 kronor i enlighet med arméförvaltningens framställning? Jag vill på detta svara, att jag har icke på grund av föreliggande handlingar haft anledning att föreslå Kungl. Maj:t att äska mera, än Kungl. Maj:t på denna punkt har gjort, och jag har varit fullt förvissad om, att ur krigsberedskapens synpunkt ingenting skulle därigenom äventyras.

Jag har icke haft anledning att framställa förslag om äskande av större belopp, än på denna punkt har skett, därför, såsom jag nyss antydde, att icke till Kungl. Maj:t har inkommit någon utredning om ökat behov. En sådan utredning måste naturligtvis, då den skall av Kungl. Maj:t prövas, gå i detalj. Även om den rör sig på ett hemligt område, skall Kungl. Maj:t hava någon-ting mer än ett allmänt ord från vederbörande förvaltningsmyndighet att bygga på.

Emellertid, jag delar fullständigt den mening reservanterna givit uttryck, då de framhålla såsom synnerligen angeläget, att det i fredstid anskaffas en för mobiliseringsbehov fullt tillräcklig ammunitionsutredning. Och jag tror mig, mina herrar, hava både i denna statsverksproposition och tillförne bevisat, att jag icke lämnar ur sikte krigsberedskapens viktiga synpunkter. Om herrarna se noggrant efter vad jag har begärt av Riksdagen i detta fall, tror jag herrarna bli yttermera övertygade därom. Jag skall här icke närmare gå in på frågan om den olika beräkning, som enligt den ärade statsutskottsledamotens nyss havda yttrande har gjorts av statsutskottet emot den beräkning, som gjorts av mig med avseende på de tillgängliga medlen, olika så till vida, som, enligt friherre Falkenbergs förmenande, det skulle vara att observera ett belopp av 43,000 kronor, som även hade bort av mig medräknas. Ty även om så vore, ber jag att få fästa den ärade statsutskottsledamotens uppmärksamhet därpå, att Kungl. Maj:t i statsverkpropositionen begär, att det belopp, som äskas på 1914 års stat, skall få användas redan under innevarande år, och för vad som i år åtgår lär ju beloppet 380,000 kronor väl räcka till. Vid denna begäran om rätt att använda medlen redan i år har jag således tänkt på krigsberedskapen. Om jag därtill lägger, att jag har förvissat mig därom, att, därest, efter det att arméförvaltningen har inkommit med ny framställning i ämnet, avseende äskande vid nästa års riksdag, och med behörig utredning i denna utan tvivel mycket viktiga punkt, Kungl. Maj:t då går precis samma väg som nu och som jag förmodar i en dylik fråga Riksdagen också villfar Kungl. Maj:ts framställning, — om således Kungl. Maj:t då begär och Riksdagen bifaller, att det ytterligare belopp, som kan krävas, anvisas på 1915 års stat, men får förskjutas redan under år 1914,

då är jag, som sagt, fullt förvissad och har även övertygat mig om, att de militära myndigheter, som det här gäller, äro fullt på det klara med, att här ingenting äventyras.

Jag har, mina herrar, när fråga är om att Kungl. Maj:t skall anvisa anslag eller av Riksdagen äska anslag till vissa ändamål, ansett mig pliktig att göra gällande den fordran, att full klarhet, grundad på tydliga framställningar, utredningar och besked utav vederbörande myndigheter, skall råda om vad som av Kungl. Maj:t beslutas eller av Riksdagen äskas.

Jag kommer, mina herrar, att fortgent fasthålla vid denna fordran, och jag tror, att både vederbörande förvaltningsmyndigheter, Kungl. Maj:t och Riksdagen i längden fara bäst därav.

Greve Hamilton, Carl: Då herr statsrådet behagade göra den uttydningen av min motion, att däri skulle ligga en dold fråga till honom, som han godhetsfullt och på ett i vissa avseenden särdeles tillfredsställande sätt nu besvarat, skall jag för min del be att få yttra några ord.

Jag vill då först säga beträffande herr Kvarnzeliis yttrande, nämligen att man har förfarit på liknande sätt som nu i andra fall, då mobiliseringsbehov av ammunition förelegat och icke kunnat fyllas till hela sin vidd; ja, det har man gjort, men då har man icke *kunnat* fylla behovet på ett år. Man har icke kunnat på en enda gång skaffa t. ex. 300 miljoner patroner. Nu gäller det — detta bör pointeras — endast att anvisa ett belopp, som Riksdagen redan beviljat, och det är väl ändå på det viset, att när Riksdagen beviljat ett belopp, sker anvisning successivt, på den grund att det finnes särskilda skäl, att icke på en gång taga hela beloppet i anspråk: verkstäderna kunna t. ex. icke på ett år effektuera beställningen eller man behöver endast en del för att hålla sig i jämbredd med utvecklingen på samhörigt håll o. s. v. Men något sådant särskilt skäl föreligger ej här. Vapnen finnas, men ammunition fattas.

Herr statsrådet har försäkrat, att han skall ställa så till, att detta behov, som jag har rätt uppfattat hans yttrande, även från hans sida numera erkännes vara för handen, skall fyllas på det viset, att han under början av 1914 skall begära ett anslag att utgå redan under samma år. Jag vill fråga herrarna: Vari ligger skillnaden? Jo, jag begär i min motion, att Riksdagen skall anvisa detta anslag redan nu, ty det är ju riktigt kutym att bestämma budgeten året förut.

Nu genmäler herr statsrådet kanske, att han också skulle velat begära anslaget nu, för såvitt de militära myndigheterna hade lagt fram en klar och redig utredning, som visade detta behov, men att dessa myndigheter icke gjort detta. Jag kan icke, när herr statsrådet för detta resonemang, återhålla en annan fråga. Herr statsrådet har i en massa ärenden, såsom tydligen framgår av bi-

*Anslag till
anskaffning
av ny fält-
artilleri-
materiel.
(Forts.)*

*Anslag till
anskaffning
an ny fält-
artilleri-
materiel.
(Forts.)*

lagen till statsrådsprotokollet, förfrågat sig hos de militära myndigheterna. Varför har ej så skett rörande detta behov, som ju dock är detta ärendes kärnpunkt? Det hade väl legat nära till hands, att herr statsrådet jämväl i denna fråga hade behagat infordra utredning och följaktligen redan förut kunnat stå på den ståndpunkt, som det synes mig, att herr statsrådet nu intar.

Herr talman, då det av mig förordade högre beloppet i enlighet med vad herr statsrådet i början av sitt yttrande uttalade kommer, om det redan i år anvisas, att användas för ett ändamål, för vilket det är väl behöfligt, vågar jag anhålla om bifall till reservationen.

Herr Kobb: Det var några ord, som fälldes av den föregående talaren, som jag tror icke böra stå oemotsagda. Han tycktes anse, att om det begärdes ett sådant anslag, skulle enda skälet för att uppskjuta beviljandet av anslaget i sin helhet vara, om verkstäderna icke kunde effektuera en sådan beställning. Jag tror icke, att man bör se saken ur den synpunkten. Det är en budgetsfråga. Det är 620,000 kronor det gäller. Nu säges, att detta är ett så synnerligen trängande behov. Då ber jag att få fästa motionärens uppmärksamhet på två beslut, som nyligen fattades av kammaren, nämligen i punkterna 28 och 29. I den motivering, som utskottet haft för sitt beslut, stå några ord, som hänsyfta på ganska allvar samma förhållanden, som väl skulle kunna giva anledning till, att de anslag, som på dessa punkter beviljats, borde varit på mycket större belopp än här skett. Jag tror därför, att statsutskottet mycket väl kan hava skäl till, att när det kom till denna punkt, även där taga budgethänsyn i betraktande.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt, samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av greve Fr. Wachtmeister m. fl. vid punkten avgivna reservation; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den av greve Fredrik Wachtmeister m. fl. vid punkten 32 i statsutskottets utlåtande nr 4 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstning befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 54.

Punkten 33.

I en inom Första kammaren väckt motion (nr 39) hade friherre *H. Fleming* föreslagit, att Riksdagen måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att försök snarast möjligt skulle anställas för utredning rörande behovet av bergsartilleri samt lämpligaste anordnandet av sådant med hänsyn till svenska förhållanden, *dels ock* för sagda ändamål på extra stat för 1914 anvisa ett belopp av 70,000 kronor med rätt för arméförvaltningen att under innevarande år förskottsvis utanordna beloppet.

*Anslag till
anställande av
försök med
bergsartilleri.*

Utskottet hade på anfört skäl hemställt, att friherre *Flemings* motion nr 39 icke måtte av Riksdagen bifallas.

Friherre *Fleming*: Herr talman, mina herrar! Statsutskottet har vid denna fråga såsom huvudsakligt motiv för sitt avslagsyrkande framhållit, att Riksdagen icke borde taga initiativ i en sak som denna. Jag skall giva statsutskottet delvis rätt i den uppfattningen, ty även jag anser frågor av denna beskaffenhet rättast böra komma från de militära myndigheter, som hava vapenvården om hand. Men det förefaller mig att, såsom frågan nu föreligger, det kunnat vara ganska klokt att göra ett undantag från den regeln. Som herrarna möjligen sett i motionen, har jag under benämningen bergsartilleri innefattat allt mera lättframkomligt artilleri, vare sig det användes i skogsbygder, bergs- eller ökenområden. Och jag har framhållit, att bergsartillerifrågan långt mer än fältkanonfrågan är i behov av att prövas genom förberedande försök.

Nu säger utskottet, att det är visserligen önskvärt att, därest införandet av bergsartilleri skulle anses innebära ett avsevärt krafttillskott till vårt artillerivapen, försök må anställas för utrönande av den lämpligaste typen m. m. Men jag vill hålla före, att det är just för att få den frågan utredd, om vilket krafttillskott ett sådant vapen medför, som förberedande försök äro nödvändiga. Bergsartilleri är och förbliver ett specialvapen, som är avsett för vissa ändamål och särskilt användbart i vissa trakter av landet. Det går icke att på rent teoretisk väg säga: »Så och så mycket bergsartilleri behöva vi av den sorten, ty utan jämförande prövning hava vi icke tillräckliga fakta för att få en på erfarenheten grundad uppfattning av bergskanonernas värde eller fält- och bergskanonernas värde i jämförelse med varandra. Man vet icke för vilken terräng

*Anslag till
anställande av
försök med
bergsartilleri.
(Forts.)*

bergskanonerna lämpa sig eller om de över huvud taget äro bättre än fältartilleriet? Det är just för att utröna de fall där fältkanonens användning blir så försvårad, att den mindre kraftiga bergskanonen kan anses vara av behovet påkallad, som försök böra anställas. Därtill kommer, att även typfrågan spelar en avgörande roll. Se vi på utlandet så finns där en mångfald olika typer, och även för frågans bedömande ur denna synpunkt äro förberedande försök nödvändiga.

Då så gott som alla europeiska länder hava bergsartilleri, har jag för min del ansett det vara omöjligt för försvarsberedningarna att med tystnad förbigå frågan, utan saken måste upptagas till prövning, och då jag anser, att en sådan prövning svårligen kan ske utan att förberedande försök göras eller att i alla händelser förberedande försök skulle väsentligt underlätta utredningen, har jag trott, att det skulle vara klokt av Riksdagen att giva utredningsarbetet en sådan handräckning, som skulle ske genom att bevilja anslag för försök.

Det synes mig, som om man på den vägen skulle komma fortare och vad bättre är, långt säkrare till ett avgörande, än på den väg som anvisas i statsutskottets betänkande. På den väg som där anvisas, att man först skall besluta om artilleriet skall finnas och sedan börja försöket, händer lätt, att man på samma sätt som skett med kulsprutfrågan kommer på efterkälken och riskerar att komma för sent.

Då jag emellertid har förhoppning att frågan även utan särskilt anslag av Riksdagen kommer till av Kungl. Maj:t upptagas till prövning, har jag här endast velat uttala den förhoppningen, att dessa försök måtte försiggå så fort, att de pågående försvarsutredningarna måtte komma att draga nytta af de försök, som komma att göras.

Friherre Falkenberg: Friherre Flemings intresse för sitt gamla vapen är värt allt erkännande och för min personliga del är jag även mycket intresserad av frågan. Men herrarna få icke undra på, om statsutskottet, som icke känner till saken det allra minsta, och som icke fått några uttalanden av militära myndigheter, icke velat tillråda Riksdagen att taga initiativ i saken. Jag ber att få yrka bifall utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 34.

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.*

I en inom Första kammaren väckt motion (nr 37) hade greve C. Hamilton föreslagit, att Riksdagen ville besluta *dels* att i skrifvelse till Konungen anhålla, att försök med kulsprutor avsedda för

infanteriet måtte med snaraste anordnas, ävensom för detta ändamål på extra stat för år 1914 anvisa ett belopp av 20,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att under innevarande år förskottera nämnda belopp; *dels* att till anskaffning av kulsprutemateriel, avsedd för infanteriet å extra stat för år 1914 bevilja ett anslag av 300,000 kronor.

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.
(Forts.)*

Utskottet hade i denna punkt av anförda skäl hemställt, att greve Hamiltons motion nr 37 icke måtte av Riksdagen bifallas.

Vid förevarande punkt hade reservationer avgivits

1:o) av friherre *J. G. Beck-Friis*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen ville besluta att i skrivelse till Konungen anhålla, att försök med kulsprutor avsedda för infanteriet måtte med snaraste anordnas, ävensom för detta ändamål på extra stat för år 1914 anvisa ett belopp av 20,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under innevarande år förskottera nämnda belopp, samt

2:o) av greve *C. B. Hamilton*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte

a) i skrivelse till Konungen anhålla, att försök med kulsprutor avsedda för infanteriet måtte med snaraste anordnas, ävensom för detta ändamål på extra stat för år 1914 anvisa ett belopp av 20,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under innevarande år förskottera nämnda belopp; samt

b) till anskaffning av kulsprutemateriel avsedd för infanteriet å extra stat för år 1914 bevilja ett anslag av 300,000 kronor.

Herr Ericsson, Aaby: Det egendomliga med statsutskottets utlåtande är, att här hava alla partier enat sig om ett erkännande av det behöfliga i anskaffandet av kulsprutor för infanteriet. Dock är detta icke så märkligt, då man besinnar, att alla våra grannar rundt omkring oss redan hava försett arméns huvudvapen med detta hjälpmedel.

Jag är visst övertygad om, att den dag, då det ljuder att landets fred är slut och svenska män skola samlas under fanorna, var man skall veta att göra sin plikt. Men jag föreställer mig, att såväl under förberedelserna till, som vid själva krigstillfället, det skall kännas tungt för den svenska värnpliktsarmén att redan från början arbeta utan detta så viktiga vapen, som fienden redan äger.

Statsutskottet säger nu: Vi skola vänta på utredning. Ja, mina herrar, i går afton föll i min hand en bok, en reseskildring från det av japanerna tagna Port Arthur. Jag läste där bland annat, hurusom på nämnda plats nu finnes upprättat ett museum, och i det museet förekommer även en monter, som innehåller baldräkter, vilka begagnats av damerna den minnesvärda natten till den 9 februari

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.*
(Forts.)

1904, då samtidigt amiral Togo lät sin torpedbåtsdivision gå in i Port Arthurs hamn och spränga ryska fartyg därstädes. Även här i vårt land dansar man, även här fira liknöjdheten och tanklösheten mången gång sina fester. Den dag, då ofred och ofärd stundar, vet ingen av oss, men när den kommer, då är jag viss om att främst vi riksdagsmän skola till oss ställa denna fråga: har var och en av oss i sin mån bidragit till att vår armé äger de förutsättningar, som den bör hava för att framgångsrikt gå fienden till mötes? Och då jag anser, att en av de viktigaste av dessa förutsättningar är, att den svenska armén äger vapen lika goda som de arméer, mot vilka den kan komma att ställas, så ber jag, herr talman, att på den grund få yrka bifall till greve Hamiltons motion och till hans vid utskottets betänkande i förevarande punkt fogade reservation.

Greve Hamilton, Carl: Såsom det är herrarna allmänt bekant, finnas för närvarande i vår fälthär endast 36 kulsprutor, vilka ännu så länge äro organiserade på positionsartilleriet. Det lider väl knappast något tvivel om, att dessa kulsprutor i händelse av mobilisering komma att uppträda i tämligen intimt samband med infanteriet, men dessa 36 kulsprutor utgöra, om man räknar *endast* för infanteriet och *endast* med arméfördelningarnas linjebataljoner, icke mer än en halv kulspruta per bataljon. Överallt utomlands gör sig, såsom i min motion påvisas, en strävan gällande, att er-hålla åtminstone två kulsprutor per bataljon; alltså fyra gånger så många som vi hava. Sådana organisationer äro också redan genom-förda i flera länder, såsom t. ex. i Ryssland.

Om man bortser från själva sättet för kulsprutornas verkan, kan man i viss mån likna dem vid de läderkanoner, som på Gustav Adolfs tid, sida vid sida med infanteriet, bringade våra vapen framgång. Kulsprutan kan icke utsträcka sin verkan på längre håll än infanteriet, och är med avseende å sin verkan underlägsen artilleriet, men den har en annan egenskap, som gör den så särdeles värdefull, nämligen den att kunna följa infanteriet överallt, så att infanteribefälhavaren alltid kan ha detta vapen till hands för att just i det rätta och avgörande ögonblicket vinna erforderlig överlägsenhet på den avgörande punkten. Det är så att säga ett instrument i hans hand, varmed han knackar hål på det fientliga pansaret för att sedermera där kunna ränna in sin stöt. Från ett mycket begränsat utrymme har kulsprutan på nära håll förmåga att på kort tid åstadkomma en förkrossande verkan vare sig det gäller att avslå ett fientligt anfall eller att bana väg för de egna bajonetterna. Det är känslan av och medvetandet om detta, som gör, att envar, som kommit i någon sorts beröring med detta vapen, känner: har jag det mot mig, är det farligt, har jag det med mig, går det bra. Däri ligger grunden till den stora moraliska verkan, som man numera överallt tillerkänner kulsprutan.

Jag vill icke bestrida, utan tvärtom gärna framhålla, att detta

vapen har ganska stor, ja, mycken stor betydelse även för kavalleriet. Men jag skulle gärna se, om herrarna av den föregående redogörelsen finge den uppfattningen, att kulsprutan företrädesvis är ett infanterivapen, ett infanterivapen så speciellt, att man kan säga, att det infanteri, som icke har detta vapen, icke är modärnt beväpnat.

Och det är inga kammarstudier, som ligga till grund för detta omdöme, utan det är den blodiga krigserfarenheten särskilt från rysk-japanska kriget; och jag tror, att man också från det nu pågående kriget kan hämta erfarenhet i liknande riktning. Jag skall tillåta mig för herrarna läsa upp några rader, som jag mottagit från överste Rudenschöld, vilken nyligen återkommit från en studieresa å den grekiska krigsskådeplatsen. Han skriver: »Vid besök å slagfältet vid Sorovitsch (söder om Monastir) där grekiska V. fördelningen på morgonen den 2 november överraskades och upprevs av de för serbernas tryck norrifrån vikande turkarne, gjorde jag följande iakttagelse och erfor nedanstående.

Turkarne hade fullständigt och utan skottväxling överraskat grekernas bevakning och anryckte i dagningen mot staden Sorovitsch (2,000 invånare), där V. fördelningens huvudkrafter voro förlagda. Staden låg fritt och öppet på en ej obetydlig slätt. Turkarna öppnade på cirka 500 m. kraftig gevärs- och kulspruteeld. Panik uppstod, turkarna stormade, satte eld på staden, som i grund förstördes. Grekerna lämnade artilleri och träng i sticket och flydde.

Vid mitt besök den 7 december i Sorovitsch visade en grekisk generalstabskapten, Tséroulis, mig omkring. De ännu kvarstående vägglämningarna, tillhörande husen åt anfallssidan, buro talrika spår av särskilt kulspruteeldens täta kärvar och kapten T. yttrade, att det särskilt var kulsprutorna, som bidragit till paniken bland grekerna, vilka *icke* hava dylika fast tilldelade infanteriet. (Vid armén finnes endast ett fristående kulsprutebatteri.)

I detta sammanhang fällde kapten T., då jag uttalat min förvåning, att man kunnat så fullständigt uniformera de massor, som fördes i fält, till och med landstormen, följande yttrande: 'Vi hava gått för långt i detta hänseende; uniform kan vårt infanteri reda sig utan, men icke utan kulsprutor, och denna nödvändighetsartikel saknar det ännu. Det har visat sig ytterst svårt, icke blott att få fram vårt infanteri mot turkiskt med kulsprutor, utan även att få det att hålla stånd mot dylikt. Kulspruteelden utövar nämligen en oerhörd moralisk verkan; och om blott infanteriet *hör* dess rassel å egen sida, livas det upp och strider villigt, även om kulsprutornas verkan för tillfället skulle vara ringa eller ingen.'

Det är den allra färskaste krigserfarenheten, som här talar!

Nu förstår jag, att herrarna tycka, att jag ordar alldeles för mycket om denna sak. Det är ingen, som har bestritt kulsprutans värde, och utskottet självt säger ju, att det är synnerligen viktigt, att kulsprutfrågan vinner sin snara lösning. Javäl, men jag är icke

*Anslay till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.
(Forts.)*

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.*
(Forts.)

säker på, att herrarna verkligen äro övertygade om, *hur* viktig denna fråga är, att herrarna verkligen äro genomträngda av den övertygelsen, att det här gäller *vapen* för arméns huvudmassa och kärna, infanteriet, och att så länge det icke har dessa kulsprutor, det *icke är väl beväpnat*. Vore herrarna genomträngda av den övertygelsen i lika hög grad, som jag är det, tror jag, att alla skulle vara ense med mig om, att man bör bedriva försök för att fastställa typ, transportsätt m. m. för våra infanterikulsprutor så hastigt och kraftigt som möjligt är, vilket den ena delen av min motion avser, och jag tror också, att herrarna skulle vara ense med mig om, att så snart som dessa försök äro slutförda, man bör gripa sig an med att anskaffa dessa vapen, vilket är innebörden av senare delen i samma motion.

Det har från regeringen närstående håll sagts mig, att regeringen skulle vara intresserad av kulsprutefrågan, ja, alldeles särskilt intresserad av denna fråga. Och jag har ingen anledning att betvivla, att så är förhållandet. Det förefaller mig då, som om herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet med tillfredsställelse borde se, att det anslag, som jag för ändamålet föreslagit, bleve beviljat. Det skulle lämna honom fria händer och medel att på kraftigaste sätt förbereda och främja denna frågas lösning, som ju ligger även honom varmt om hjärtat.

För mig ter sig saken så, att den som verkligen vill skaffa detta nödvändiga vapen till infanteriet så fort som möjligt, den bör stödja min motion; den däremot, för vilken det är tämligen likgiltigt, om denna vapenanskaffning sker ett år förr eller senare, den bör följa utskottets förslag.

Det svenska folket och den svenska Riksdagen hava i allmänhet icke varit njugga, när det gällt arméns vapen, och denna kammare har därvidlag med offervillighet gått i spetsen. Jag vågar, herr talman, då jag nu yrkar bifall till min motion, uttala den förhoppningen, att denna kammare icke nu skall svika dessa vackra traditioner!

Friherre Falkenberg: Herr talman, jag vill icke med ett ord motsäga, vad greve Hamilton här framfört beträffande kulsprutans förträfflighet. Tvärtom vill jag gärna understryka allt, vad han yttrat därom, och jag skulle också personligen mycket gärna hava ställt mig på den sidan, om det funnits den allra ringaste utsikt att i år få igenom ett anslag till inköp av flera kulsprutor för infanteriet. Så är emellertid icke förhållandet, utan man har tänkt sig, att det skulle få anstå därmed till 1914 års Riksdag.

Varför vi för övrigt icke kunde gå med på första delen av motionen, som sammanfaller med friherre Beck-Friis' reservation, var att vi ansågo, att det är ett så jämförelsevis ringa belopp, som i verkligheten erfordras — utöver vad som för övrigt på frivillighetens väg blivit skänkt till den saken — för att man skall kunna

utföra dessa försök, att det beloppet mycket väl skulle kunna anskaffas av vederbörande statsråd, som, enligt vad man ju antager, är intresserad av själva saken.

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.
(Forts.)*

Dessutom ansågo vi, att det var av åtminstone en viss betydelse att få till stånd den motivering, som här föreligger, emedan denna motivering är synnerligen välvillig för saken och är underskriven av representanter för alla partier i Riksdagen.

På dessa skäl yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Friherre Beck-Friis, Johan: Herr talman, mina herrar! Om det uteslutande gällt att giva uttryck åt det intresse jag hyser för kulsprutfrågan skulle även jag med största nöje hava instämt i greve Hamiltons hela reservation. Jag hade dock mina betänkligheter att göra detta, därför att jag var medveten om att Riksdagen åtminstone icke i allmänhet brukar vara benägen att bevilja pengar till ett vapen, så länge man ännu icke vet, vilken modell man skall ha. På grund av de förfrågningar jag gjort, har jag även anledning antaga, att dessa försök icke hinna bliva utexperimenterade så tidigt, att pengar verkligen behöva anslås för ändamålet redan vid denna riksdag, utan att frågan nog icke kan i sin helhet komma fram förrän till nästa riksdag. Om försöken då lyckligen ha blivit slutförda, tror jag nog, att Kungl. Maj:t till den riksdagen kommer fram med proposition om anslag till inköp.

Däremot var jag alldeles på det klara med, att jag borde yrka bifall till den första delen av greve Hamiltons motion, i vilken han hemställer, att medel måtte anvisas till försökens slutförande. Detta gör jag av det skäl, att då pengar skola tagas ifrån anslag, som äro avsedda för andra ändamål, så är det alldeles givet, att de, som hava dessa anslag om hand, icke gärna lämna pengar till ifrågavarande försök. Det är givet, att om man nu skall taga pengar av vapenanslaget, och vapenanslaget är avsett att räcka till vissa ändamål, det icke är roligt för den chef, som bär ansvaret för medlen, även om det finns några besparingar på anslaget, att släppa dessa ifrån sig.

Vad angår själva prövningen av ifrågavarande kulsprutor, förmodar jag, att medlen skola utgå från övningsanslaget. Det finns många personer, som stå i ansvar för detta anslag, och de vilja naturligtvis i första hand se till, att de övningar, som skola utföras för dessa pengar, i första hand verkligen bliva bekostade, och att icke brister uppstå på denna post genom extra försök. Därför anser jag, att vill Riksdagen verkligen visa, att Riksdagen har intresse för att vi skola få kulsprutor och att försöken med kulsprutor skola utföras så fort som möjligt, bör det icke vara en sådan här visserligen vacker motivering men ingen kläm, som statsutskottet kommer med, utan då bör det vara denna motivering till-

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.
(Forts.)*

lika med den klämman, att en viss summa anslås för dessa försöks utförande.

Nu hava vi på frivillighetens väg fått pengar för anställande av försök med svenska kulsprutor. För befintliga pengar på vapen-anslaget ha inköpts vissa kulsprutor av en annan modell. Där-jämte hava vi den gamla modell, som finns vid positionsartilleriet, och beställning har även gjorts av en ny amerikansk modell. Men det finns ändå andra modeller å kulsprutor, som vi icke fått se prov på. Dessutom böra olika transportmedel prövas. Slutligen anser jag, att det måste prövas ute på infanteri- och kavallerirege-mentena, hur organisationen skall ordnas för dessa kulsprutornas betjänande, så att man är fullt på det klara med den saken, på det att vi måtte komma till att få dessa kulsprutor färdiga och in-förda vid både infanteri och kavalleri så fort som möjligt.

Det har sagts, att försvarsberedningarna skulle komma att yttra sig om denna sak. Det förmodar jag, och jag är lika säker på, att försvarsberedningarna komma att tillstyrka anskaffningen. Men i så fall borde det vara för Kungl. Maj:t en synnerligen angelägen sak att hava frågan fullt klar och utexperimenterad, i avseende både å vilken organisation, som bör införas och vilka modeller, som skola anskaffas samt vilka transportmedel anses vara fördel-aktigast, då frågan, såsom jag hoppas, nästa höst kommer till pröv-ning inför försvarsberedningarna. I detta sammanhang skulle jag måhända våga fråga herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdeparte-mentet, om herr statsrådet tänkt sig, att dessa försök med kul-sprutor i någon större skala komma att ske innevarande höst, så att proven då verkligen bliva slutförda?

Herr Kvarnzelius: Det förefaller mig, som om alla de, vilka äro varmt intresserade för att vårt infanteri förses med kulsprutor, borde vara mycket tillfredsställda med den motivering, statsutskottet lämnat i anledning av greve Hamiltons motion. Och det är icke, såsom den siste ärade talaren yttrade, bara en vacker motivering, utan denna motivering är av den beskaffenhet, att den måste resul-tera i att det av motionären åsyftade målet vinnes, även om mo-tionen icke nu föranleder till någon åtgärd. Utskottet har ju näm-ligen utgått ifrån, att det redan nu finns material och medel för att anställa erforderliga prov. Icke är det heller lämpligt att på sätt motionären i sista delen av sin motion föreslagit nu bevilja medel till ett nytt vapen, innan erforderliga prov äro utförda, så att man är säker på vilken modell som är den för våra förhållanden mest lämpliga.

Jag anser således, att om klander skall riktas mot något håll, icke är det mot statsutskottet i detta avseende, ty det är så välvilligt stämt mot denna sak, som man över huvud taget kan begära av ett utskott, att det skall vara. Däremot är det möjligen skäl i att klander riktas mot annat håll. Om det nu

är så, att detta vapen är så betydelsefullt för infanteriet, nog förefaller det mig då litet underligt, att våra militära myndigheter, försvarets främsta målsmän, icke hava gjort mera att få de uttalade önskemålen i avseende å detta vapen realiserade, än hittills i det hänseendet är åtgjort. Vi hava ju 36 kulsprutor å positionsartilleriet, och det tycks vara den allmänna meningen, att dessa böra överföras till infanteriet. Om det är så betydelsefullt för infanteriet, att detta vapen kommer dit, nog förefaller det då, som om vederbörande borde hava gjort någonting för att åtminstone åstadkomma en början i detta avseende med de 36 kulsprutor vi redan hava.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.
(Forts.)*

Herr statsrådet Bergström: Herr talman, mina herrar! Såsom det redan under debatten har blivit framhållet, förberedas försök med här ifrågavarande vapen, och det icke allenast beträffande dess användning vid infanteriet, utan även beträffande dess användning vid kavalleriet. Kammarens ledamöter erinra sig nog, hurusom den 28 februari i fjol kammaren avslög en framställning just av friherre Beck-Friis, vill jag minnas, avseende anordnande av försök med kulsprutor vid kavalleriet — jag tar upp även denna fråga — under hänvisning därtill, att Kungl. Maj:t säkerligen vore oförhindrad att med ordinarie anslagsmedel, från det ordinarie vapenanslaget, åstadkomma vad som härför erfordrades. Den 1 mars, d. v. s. mycket kort tid därefter, beslöt Kungl. Maj:t att anvisa det belopp, som av vederbörande förvaltningsmyndigheter syntes erforderligt för åstadkommande av kulsprutor för dessa försök, och den 22 april 1912 avslöts kontrakt med Aktiebolaget Nordiska Motorverkstäderna, Finspång, enligt vilket leveransen skulle ske före den 1 maj 1913. Jag kan endast beklaga, att detta bolag den 30 augusti 1912 måste tillkännagiva, att all kulsprutetillverkning vid Finspång skulle upphöra, och anhålla, att kontraktet måtte få överlätas på annat bolag, vilket föranleder uppskov med denna leverans till början av år 1914.

I mitten av sistlidet år kunde Kungl. Maj:t med anledning av en gåva av enskild givare fatta beslut rörande anskaffande av materiel för försök med kulsprutor vid infanteriet, och enligt kontrakt, som avslutades den 14 augusti 1912, med Aktiebolaget Bofors—Gullspång, skola dessa kulsprutor levereras före den 15 augusti innevarande år. Dessutom är det så, som redan blivit upplyst, att man, förutom med dessa kulsprutor av inhemsk modell, den Kjeilmanska, är i tillfälle att anställa prov med en amerikansk modell, som anses vara av synnerligt stort värde, och möjligen även med en engelsk modell. Så snart den materiel, som erfordras, föreligger, skall jag garantera herrarna, att de tekniska försöken omedelbart skola komma att äga rum, och så snart dessa försök avslutats, skola omedelbarligen även försök vid vederbörande truppförband anordnas.

Jag kan naturligtvis icke garantera, när vapnet uti tekniskt

Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.
(Forts.)

och övriga avseenden kan föreligga färdigt och utexperimenterat. Men liksom Kungl. Maj:t genom av mig nu angivna beslut ådagalagt, att Kungl. Maj:t anser denna fråga vara av synnerlig vikt, så ha även en del åtgärder vidtagits för att inhämta nödig erfarenhet på den plats, där sådan under senaste tiden särskilt kunnat inhämtas. De svenska officerare, som särskilt varit utsända till Balkan, hava därvid erhållit i uppdrag bland annat att studera kulsprutornas taktiska användning under där pågående krig och lämpligaste transportsättet i varje slags terräng, deras användning vid olika vapenslag och sålunda även vid infanteriet. Och jag förutsätter, att de erfarenheter, som härvidlag vunnits, även skola visa sig vara av värde vid de framställningar, som framdeles kunna komma att av Kungl. Maj:t föreläggas Riksdagen. Jag ber att beträffande frågan om transportsättet tillika få nämna, att Kungl. Maj:t med avseende å prövning av kulsprutor vid infanteriet har gått i författning om anskaffande av särskilda packsadlar för att även pröva detta transportsätt, liksom Kungl. Maj:t också vidtagit åtgärder med anledning av framställning av enskild givare i syfte att pröva särskilt lavetter av inhemsk svensk modell.

Vad beträffar frågan om de medel, som utöver redan anvisade kunna påfordras för dessa prov, ställer det sig så, som friherre Beck-Friis antydde, att åtskilliga kostnader gå på de ordinarie anslagen. Skulle därutöver någonting erfordras för ändamål, som Riksdagen icke särskilt anvisat medel till, läser Kungl. Maj:t liksom vid andra liknande prov vara oförhindrad att här använda de allmänna besparingarna, som härför lära lämna tillgång.

Herr Trygger: Herr talman! Jag hade för min del tänkt att yrka bifall till friherre Beck-Friis' reservation, ty jag anser det vara av synnerligen stor vikt, att denna kammare på det kraftigaste stryker under, att kammaren hyser den meningen, att det föreligger ett oavvisligt behov av att kulsprutor så snart som möjligt anskaffas för infanteriet. Och det första steget är naturligtvis, att försök med dylika verkställas. Emellertid, sedan statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet på det allra bestämdaste och klaraste uttalat, att han tänker med det snaraste anordna försök med kulsprutor, samt att medel finnas tillgängliga för detta ändamål, finner jag mig oförhindrad att rösta för utskottets hemställan.

Friherre Beck-Friis, Johan: Jag gjorde i slutet av mitt förra anförande icke något yrkande, därför att jag först ville höra, om herr statsrådet skulle svara på den fråga jag framställt och vilket svar det skulle bli. Sedan vi nu hört detta svar och därvid funnit, att denna fråga ligger statsrådet varmt om hjärtat, att dessa försök verkligen komma icke endast tekniskt, utan även praktiskt att utföras vid regementena, och att statsrådet är beredd att anvisa de medel, som härför erfordras, har jag icke, herr talman, något yrkande att göra.

Greve Hamilton, Carl: Med anledning av herr statsrådets yttrande skulle jag till honom vilja rikta en vördsam förfrågan. Har herr statsrådet övertygat sig om, att den mening inom militära kretsar är rådande, att inga andra kulsprutor än dem, som, enligt vad herr statsrådet nu ställt i utsikt, i höst skola prövas, då böra prövas? Ty, har man icke *den* grundläggande frågan klar för sig, kommer det säkerligen att inträffa — jag har varit med och prövat mycken materiel — att, när man väl prövat de kulsprutor vi hava, desamma befinnas vara behäftade med en del bristfälligheter, och då kommer någon driftig agent eller någon annan och säger: den eller den kulsprutan, som icke prövats, är mycket bättre än de andra. Och då blir man tveksam, och följderna blir lätt, att saken uppskjutes. Dessa andra kulsprutor skola nu beställas och prövas, och så går år efter år kanske utan att vårt infanteri får några kulsprutor.

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.*
(Forts.)

Herr statsrådet Bergström: Herr talman! Jag kan naturligtvis icke förutspå något med avseende å framtiden, och detta skulle ju vara behöfligt för att kunna giva ett tillfyllestgörande svar på denna fråga. Det arbetas oerhört på detta område, och ett tu tre kan en uppfinning komma, som slår alla andra uppfinningar ur brädet, och då kan man komma att anse nödvändigt, att tillfälle beredes att pröva denna uppfinning. Emellertid tror jag, att jag gav en, om också mycket försiktig, antydning i det anförande jag nyss höll därom, att man på vederbörande militärt håll ansett sig hava utsikt till att få en typ av kulsprutor, som måhända slå de nu befintliga, inom arméerna i bruk varande kulsprutorerna ur brädet; och man har även vidtagit åtgärder för att möjligen kunna förvärva rätten till nödigt antal av dessa. Huru härmed kan komma att gå, kan jag icke säga.

Herr Clason: Det har flera gånger talats om den mot greve Hamiltons motion välvilliga motivering, som statsutskottet givit sin hemställan på denna punkt. Ser man då på denna motiverings värde för försvaret, måtte detta naturligtvis, såvitt jag förstår, gälla vårt försvar någon gång i framtiden, ehuru, om man tager hänsyn till ett och annat, som passerat på detta område här i landet, man väl får säga, att man icke kan vara säker på, att en sådan motivering framdeles verkar så synnerligen kraftigt. Vad åter angår försvaret *just nu*, så synes det mig vara klart, att för detsamma kulsprutor äro av bra mycket större värde än motiveringar; och under sådana förhållanden förefaller det mig, som om det intresse, som faktiskt här förefinnes för frågan, snarast borde tala för bifall till greve Hamiltons reservation.

Även herr statsrådet har uttryckt sitt stora intresse för saken och försäkrat, att prov skola anställas, och ställt i utsikt, att dessa prov skola anställas mycket snart. Såvitt jag hörde honom rätt, med-

*Anslag till
anskaffning
av kulsprute-
materiel.*
(Forts.)

delade han också, att erfarenheter från utlandet inhämtats och att dessa med det snaraste skola bearbetas. Jag skulle då vilja göra den frågan: är det icke antagligt, att resultatet av dessa prov och dessa erfarenheter komma att föreligga färdigt tidigare än vid 1915 års början? Och är det så, att saken skall vara utexperimenterad före år 1915, då synes mig den logiska följden bliva, att vi nu böra ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett anslag för anskaffande av kulsprutor redan under år 1914, d. v. s. det år, som denna budget avser, så att Kungl. Maj:t må äga möjlighet att redan då anskaffa detta vapen, så att vi år 1914, om det gäller, må kunna försvara oss med kulsprutor i stället för med motiveringar. Jag yrkar bifall till greve Hamiltons förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på föreliggande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den av greve Carl Hamilton vid punkten avgivna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i punkten 34 av sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av greve Carl Hamilton vid punkten avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 31.

Punkten 35.

Under punkt 36 av denna huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att öka anslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, nu 1,279,390 kronor, med 20,550 kronor till 1,299,940 kronor.

*Ökning av
anslaget till
arméns bygg-
nader, mötes-
fält m. m.*

På anfört skäl hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att Riksdagen måtte öka anslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, nu 1,279,390 kronor, med 20,350 kronor till 1,299,740 kronor.

Vid nu föredragna punkt hade reservation anförts av greve *F. Cl:son Wachtmeister* samt friherrarne *J. T. Gripenstedt*, *C. H. Falkenberg* och *J. G. Beck-Friis*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte öka anslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel, nu 1,279,390 kronor, med 20,550 kronor till 1,299,940 kronor.

Friherre Gripenstedt: Herr talman! Jag kan icke neka till, att statsutskottets förslag att avpruta dessa 200 kronor, som Kungl. Maj:t begärt, förvånar mig. Nu är det emellertid så, att det är ledamöterna från de båda regeringspartierna inom statsutskottet, som gjort denna nedprutning. Hade ledamöterna av högern gjort det, då misstänker jag, att det blivit tytt och ansett som en liten prickning. I själva verket är det också en desavuering av det beslut, som fattats av Kungl. Maj:t. Den 1 juni 1912 beslöt Kungl. Maj:t att den tygskrivare, som tjänstgör vid Tingstäde, skulle utföra väbelsgöromålen till och med år 1913 mot ett arvode av 200 kr. för år. Nu begär Kungl. Maj:t, att detta förhållande skall fortfara, att 200 kronor skola beviljas för år 1914, att avlöna denne väbel med, men utskottet säger nej; detta arbete kan utföras, säger utskottet, av den fortmaskinist, som utskottet tillstyrkt och som utskottet anser böra medhinna väbelsgöromålen. Jag undrar, huruvida statsutskottet och Riksdagen kan bedöma den eller den personens kompetens i detta fall. Den ifrågavarande tygskrivaren har varit underofficer och lär lämpa sig väl för göromålen. Fortmaskinisten däremot är elektrisk arbetare, som troligtvis icke kan vara fullt inne i eller passa för en väbels åligganden. De, som nu yrka avslag på Kungl. Maj:ts framställning, stödjade sig på ett förslag av militärbefälhavaren på Gotland, då han för ett par år sedan ifrågasatte att få en fortmaskinist, som på samma gång skulle kunna utföra väbelsgöromålen. Men detta har arméförvaltningen opponerat sig mot, och Kungl. Maj:t ställer sig, såsom jag anser på goda skäl,

*Ökning av
anslaget till
arméns bygg-
nader, mötes-
fält m. m.
(Forts.)*

på armeförvaltningens sida härvidlag. Såsom jag nyss nämnde, stöder sig utskottets majoritet på militärbefälhavarens på Gotlandförslag. Det skulle verkligen glädja mig, om de militära myndigheternas förslag, när det gäller andra viktigare saker, som röra försvaret, verkligen tillmättes samma auktoritet, så att de följdes på samma sätt som i detta fall. Detta här tycker jag stöter en liten smula på det löjliga. När beloppet är så litet som 200 kronor och Kungl. Maj:t, såsom jag finner, haft goda skäl för sin framställning samt ett bifall till utskottets förslag verkligen skulle vara en desavuering av vad Kungl. Maj:t förut beslutat, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kvarnzelius: Ehuru det endast är fråga om ett så ringa belopp som 200 kronor, skall jag ändå be att något litet få taga kammarens tid i anspråk.

Det gäller här att vid Tingstäde anställa en fortmaskinist. Han har sin avlöning fastställd lika med övriga fortmaskinister, men hans arbete är skäligen ringa i jämförelse med vad fortmaskinister ha att göra vid andra befästningar. Det behöves dessutom någon, som ser till, att inga obehöriga komma in på det befästade området, och för detta ändamål har militärbefälhavaren på Gotland på ett tidigare stadium ifrågasatt, att även väbelsgöromålen skulle uppdragas åt denne fortmaskinist. Utskottets majoritet har ansett, att det är en praktisk åtgärd att använda en person, som har litet att göra för den avlöning han åtnjuter, för att även bestrida väbelsbefattningen. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle väbelsgöromålen däremot överlämnas åt en tygskrivare, som icke är bosatt inom befästningsområdet eller ens i närheten av detsamma, och därför icke vore i tillfälle att öva uppsikt i lika hög grad som fortmaskinisten. Vi ansågo därför inom utskottet, att militärbefälhavarens förslag att överlämna väbelsgöromålen åt fortmaskinisten, som bor inom befästningsområdet, var bättre och att, då man måste antaga, att en person, som bor på platsen, bättre kan utöva uppsikt å densamma, fortmaskinisten var lämplig för ifrågavarande uppdrag. Dessutom ansågo vi, såsom jag förut sagt, att fortmaskinisten icke hade mer att göra än att den avlöning han åtnjuter mycket väl även täcker det arbete han skulle komma att utföra som fortväbel. Jag tror det vara riktigt, att statsutskottet och Riksdagen på alla de punkter, där man kan använda arbetskraft, som redan finnes och vilken icke är oskäligen betungad, även ser till, att den utnyttjas utan att särskild ersättning anvisas för varje än så ringa uppdrag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det

förslag, som innefattades i den av greve Wachtmeister, Fredrik, m. fl. avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 36.

Med tillstyrkande av bifall till vad Kungl. Maj:t under punkt 37 av denna huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att Riksdagen måtte utav det av 1906 års Riksdag till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, å extra stat för år 1914 anvisa 1,000,000 kronor.

*Anslag till
kasernetablis-
semang.*

Friherre Gripenstedt: Ehuru jag icke kan göra något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, kan jag i allt fall icke underlåta att säga några ord.

Jag uttalade mig redan i fjol, med anledning av att anslaget till kasernbyggnaderna minskades — ehuru minskningen då var mindre än nu — och uttryckte jag som min mening, att kasernbyggandet icke får halas ut på tiden alltför länge. Detta har verkligen själva Riksdagen vid så många tillfällen uttalat och senast år 1909, så att jag tycker, att det är rätt bedrövligt, att på detta vis byggandet eller fullbordandet av de återstående kasärnerna uppskjutes på en obegränsad tid. Kasernbyggnadsnämnden har naturligtvis intet intresse av att driva på. Den tycker, att den kan se till byggandet bättre, om man bara håller på med ett par kasärner i sänder, och dessutom är kasernbyggnadsnämnden ståtligt avlönad. Ju längre den får sitta, ju bättre är det alltså för den. Jag vill visst icke påstå, att kasernbyggnadsnämndens åtgöranden äro påverkade av detta förhållande, men något intresse att driva på har den icke. Nu behövas emellertid kasärner för de regementen, som icke redan fått sådana, och detta ur olika synpunkter. De behövas dels för folkets trevnad, dels för dess utbildning, isynnerhet om vinterutbildning skall kunna bedrivas, och framförallt behövas de ur mobiliseringssynpunkt, om någon mobilisering skulle komma ifråga. Man kan icke mobilisera regementena på de gamla mötesplatserna, om detta skulle förekomma vintertiden t. ex.

Vad är det då, som egentligen föranlett uppskov? Jo, det är förläggningsfrågan av de ifrågavarande regementena, som man ännu icke är på det klara med. Dessa förläggningsfrågor hava dock så många gånger varit behandlade, att det verkligen borde kunna fattas beslut i den saken. Det har varit tre olika slag förläggningskommissioner. Först en kommission för varje fördelning. Så sattes till den nya kommissionen av 1911 för ytterligare utredning beträffande sex

*Anslag till
kasernetablis-
semang.*
(Forts.)

regementen, och nu igen är man icke nöjd med dess resultat, utan har man tillkallat nya personer eller s. k. sakkunniga. Vad är detta för ett sätt? Gillar Kungl. Maj:t icke vad de sakkunniga kommit fram med, så står det Kungl. Maj:t fritt att själv bestämma regementenas förläggningsorter. Det har Riksdagen åt Kungl. Maj:t överlåtit. Att söka efter nya sakkunniga, tills de kommit fram med precis vad Kungl. Maj:t vill, för att Kungl. Maj:t skall kunna krypa bakom ryggen på dem, det är icke lämpligt. Icke ökar det regeringsmaktens auktoritet, och nog borde Kungl. Maj:t nu kunna fatta sitt beslut i denna sak. Nu har Kungl. Maj:t begärt endast en miljon kronor; vart skall detta taga vägen? Det dröjer för länge, innan kasärnerna bli färdiga. Till och med kasärnbyggnadsnämnden har hemställt om mera, eller om ett anslag på 1,360,000 kronor. Jag vill hoppas, att kasärnbyggandet hädanefter må bedrivas i litet raskare tempo, — såsom Riksdagen vid flera tillfällen förut uttalat.

Herr statsrådet Bergström: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den ärade utskottsledamotens yttrande skall jag tillåta mig att lämna ett par faktiska upplysningar i denna fråga. Det är riktigt, såsom den ärade ledamoten sagt, att förlägningsfrågan har upptagits till förnyad behandling. Men det är skett med anledning av framställning inom Riksdagen. Det var på förslag av min företrädare i ämbetet, som denna fråga beträffande sex truppförband upptogs till revision. De utlåtanden, som i detta avseende avgivits, röra fem regementen, varemot beträffande det sjätte truppförbandet, Södra skånska infanteriregementet, ännu icke slutligt utlåtande inkommit, oaktat det blivit åtminstone under hand utlovat, att de sakkunniga skulle vara färdiga med sitt arbete inom utgången av år 1911.

Jag har på särskild grund ansett nödigt, att uti ett av de hänseenden, vari utredning skulle ske, nämligen beträffande själva kostnadsfrågan för staten, vid valet av en förläggningsort i jämförelse med en annan, full klarhet skulle komma till stånd, så att vi icke skulle få bevittna, att sedan Kungl. Maj:t fattat sitt beslut ännu en gång, förlägningsfrågan med avseende på vissa truppförband ånyo skulle rivas upp i Riksdagen. Det var därför, som jag tillrådde Kungl. Maj:t att söka åvägbringa denna tilläggsutredning, och denna tilläggsutredning har pågått sedan en jämförelsevis kort tid. Den har nu i avseende på tre av de fyra truppförband, beträffande vilka förlägningsfrågan överlämnats till denna nya kommitté, givit till resultat utlåtanden rörande förläggningsorterna för Kalmar regemente, samt för Första och Andra livgrenadjärregementena. Utlåtandena beträffande dessa regementen hava till lantförsvarsdepartementet inkommit, det ena den 31 januari och det andra den 8 februari i år, och jag förväntar, att under loppet av innevarande eller senast nästa månad Kungl. Maj:ts beslut i avseende å dessa förlägningsfrågor skall kunna föreligga.

Jag förväntar jämväl, att Kungl. Maj:ts beslut med avseende å det förslag till kasärnetablissemang för Kronobergs regemente, som den 30 januari innevarande år inkommit från kasärnbyggnadsnämnden, inom kort skall kunna föreligga. Sedermera återstår det att bestämma förläggningssorten för tre truppförband, nämligen Södermanlands regemente, samt Norra och Södra skånska infanteriregementena. Med avseende på Södermanlands regemente är det ställt i utsikt, att den senast tillsatta förläggningskommittén inom kort skall kunna framlägga sitt utlåtande. Sedan återstå de icke alldeles lätta frågorna om förläggningssorterna för Norra och Södra skånska infanteriregementena.

Anslag till kasärnetablissemang.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkterna 37—40.

Vad utskottet hemstälts bifölls.

Punkten 41.

Kungl. Maj:t hade under punkten 42 av denna huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att till anläggning av en elektrisk kraftstation i Boden m. m. bevilja ett anslag av 200,000 kronor, samt härav å extra stat för år 1914 anvisa 100,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavaande medel under år 1913 förskjuta högst sistnämnda belopp för att sedermera ersättas av vad som sålunda anvisats.

Om anläggning av en elektrisk kraftstation i Boden m. m.

Utskottet hade i föreliggande punkt av anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke måtte för närvarande av Riksdagen bifallas.

Herr statsrådet Bergström: Herr talman! I denna punkt har statsutskottet så gott som enhälligt avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och framkastat en tanke, att i stället för att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, anordna *en* central, en kraftstation gemensam för hela det inre befästningsområdet, man skulle anordna särskilda sådana centraler för varje etablissemang. Då denna tanke har blivit framkastad och då det ju tydligen är statsutskottets uppfattning, att detta skulle bli bättre — jag vet icke, om det är statsutskottets uppfattning, att det tillika skulle bli billigare — så skall jag för min del gå i författning om vidtagande snarast möjligt av en utredning i detta avseende, vilken utredning jag sedan beräknar kunna föreläggas nästkommande års riksdag. Jag tror, att det ur säkerhetssynpunkt måhända skall kunna bli bättre. Jag kan icke lova, att det skall bli billigare.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 42 och 43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Med föranledande av vad Kungl. Maj:t i punkt 45 av fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte till uppförande av förrådsbyggnader för skidutrustning m. m. å extra stat för år 1914 anvisa ett anslag av 75,000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av, bland andra, herrar *C. G. Ekman, C. I. Asplund, F. W. Thorsson, K. V. Rydén* och *N. E. Lindberg*, vilka på anført skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ovannämnda förslag icke måtte av Riksdagen bifallas.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skulle inte, herr talman, ha besvärat kammaren med något yrkande i denna punkt, därest motiveringen, som är fogad till den av mig m. fl. avgivna reservationen, hade fullständigt täckt den tankegång, som föranlett mig att i förevarande punkt anteckna mig som reservant. Då så icke är fallet, ber jag få säga några ord.

Det förhåller sig ju så, att en år 1909 igångsatt utredning angående anskaffande av skidor för armén, har föranlett framställandet av förslag om inköp av skidutrustning för ett belopp av 2,142,300 kronor — vilket anslag behandlats i en tidigare föredragen punkt — samt dessutom av byggnader för skidornas förvaring och underhåll för ett belopp av omkring en half miljon eller, närmare bestämt, 491,200 kronor. Jag har i fråga om denna och ett par andra punkter icke kunnat värja mig för den känslan, att även på förvarsområdet vissa dagsstämningar utöva ett rätt väsentligt inflytande. Förslag om hittills eftersatta och därför populära och åtminstone med en viss begränsning nödvändiga utrustningar bliva enligt min uppfattning i vissa fall bifallna, utan att fullt tillräcklig prövning i fråga om omfattningen av vad som föreslås sker. Jag hade i viss mån den känslan, när det gällde skidanslaget, men jag har funnit mig fullständigt oförhindrad att på den punkten biträda propositionen, därför att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag där ingalunda binder mig i fortsättningen vid prövningen av sedermera kommande framställningar. Men i förevarande punkt har det synt mig, som om den utredning, som ligger till grund för förslaget om lokaler för skidornas förvaring är av sådan beskaffenhet, att den

Anslag till
uppförande av
förrådsbygg-
nader för
skidutrust-
ning.

givetvis icke skulle föranleda ett bifall från Riksdagens sida, om det icke vore fråga om en av dessa eftersatta och för ögonblicket populära punkter. Det är nämligen så, att de myndigheter, som hittills yttrat sig, dels de tillkallade sakkunniga, dels arméförvaltningen, både i fråga om sättet, varpå byggnaderna skola utföras, och i fråga om, huruvida vissa i statens ägo nu befintliga byggnader kunna användas för ändamålet och även i flere andra avseenden äro av olika mening.

*Anslag till
uppförande av
förrädsbyggnader för
skidutrustning.
(Forts.)*

Nu har herr statsrådet beaktat detta förhållande, och herr statsrådet har påvisat, att det enligt hans uppfattning kan ifrågasättas, huruvida det förslag, som föreligger, bör i sin helhet bifallas eller om vissa jämkningar däri böra göras. Han hänvisar till, att det förslag, som föreligger, omfattar blott en viss begränsad del av behovet, och att ett bifall till den delen icke behöver utöva något inflytande på fortsättningen. Men det är i sistnämnda avseende, som jag har en annan uppfattning. Jag tror, att ett bifall till denna punkt skall komma att uttolkas såsom ett godkännande, i stort sett, av förslaget till uppförande av de byggnader, som äro ifrågasatta till skidförråd, och sålunda att vad vi i dag besluta, delvis prejudicerar denna frågas slutliga lösning. Då det förefaller mig, att det belopp, som ifrågasättes, och att den utredning, som föreligger, äro av sådan art, och jag icke vill vara med om ett godkännande därav, tillåter jag mig hemställa om bifall till den i förevarande punkt fogade reservationen.

Enligt vad som uppgivits, lär också Andra kammaren ha följt reservationen i förevarande punkt.

Friherre Falkenberg: Jag kan icke neka till, att det förvånar mig, att Andra kammaren kommit till det resultat, som den gjort. Nu har man köpt skidor för 273,800 kronor, och då det faktiskt är omöjligt att i regementenas förråd förvara dessa, kan det då vara lämpligt att pruta på anslaget, 75,000 kronor, till skidornas förvaring. De kunna icke förvaras eller läggas in på ett regementes vanliga förråd, utan skidorna skola förvaras i spännstolar, så att varje skida står. Dessutom skola de vårdas och skötas. Det, som herr statsrådet begärt för ändamålet, täcker för övrigt icke på långt när hela utgiften utan endast en viss del därav, även om man förutsätter de gamla husens användning. På dessa grunder hemställer jag om bifall till statsutskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr C. G. Elkman m. fl. vid punkten avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades proposition på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 45.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
remontering
m. m.*

Punkten 50.

Med anledning av vad Kungl. Maj:t i punkt 52 av fjärde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att Riksdagen måtte öka anslaget till remontering m. m., nu 641,155 kronor, med 438,870 kronor till 1,080,025 kronor.

Greve Hamilton, Carl: Med anledning av att tiden är långt framskriden, skall jag söka fatta mig synnerligen kort.

Redan förut i dag har kammarens uppmärksamhet blivit fäst därpå, att vid de stora skånska kavalleriregementena ännu fattas 400 hästar i det antal, som man år 1901 bestämt. Förra året gjordes framställning om att fylla denna brist, och även i år hava myndigheterna ansett sig böra göra framställning i samma syfte.

Det förefaller mig rätt naturligt att, då man spanade för att upptäcka områden, där besparingar skulle kunna göras inom försvaret, lekmännens blickar i första hand skulle falla på kavallerivapnet, som är både dyrbart att uppsätta och att underhålla, så mycket mer, som man kunde peka på dessa flygmaskiner, som skulle kunna tänkas i viss mån ersätta kavalleriet.

För mig var det därför ingen överraskning, om också ifrån min synpunkt beklagligt, att man förra året inhiberade anskaffningen av dessa hästar. Nu har enligt min uppfattning vissa saker inträffat, som borde berättiga ett frångående av förra årets ståndpunkt att med hänvisning till försvarsberedningarna uppskjuta anskaffningen i fråga. Det har nämligen försiggått stora fälttjänstövningar i vårt land, varvid såväl flygmaskiner som större kavalleritruppförband uppträtt, och dessa fälttjänstövningar ha, även om man kan göra gällande, att, trots flygmaskinerna varit förföljda av en viss otur, dock oförtydligt givit vid handen, att dessa flygmaskiner, vilket gagn de

än kunna bereda härledningen vid lämpligt väder, äro fullkomligt oförmögna att på något sätt ersätta kavalleri, under ett flertal förhållanden såsom vid regn, dimma, blåst, snö eller i mörker; vid alla dessa tillfällen måste kännedomen om fienden, grunden för härförarens beslut, stödja sig på de uppgifter, som kunna inhämtas av det under alla väderleksförhållanden och under dyguets alla timmar pålitliga kavalleriet.

Vid dessa fälttjänstövningar hava herrar ledamöter av försvarsberedningarna beretts tillfälle att närvara, och de hava haft bättre tillfälle än någon annan att följa övningarna, se, höra och lära. Ha verkligen de lärdomar, som därunder kunnat inhämtas, gått dem spårlöst förbi? I så fall varslar detta icke gott för det slutliga resultatet av deras arbete. Ty man kan väl icke år 1913 anse, att det kavalleri, som man år 1901 beslöt att anskaffa, nu sedan landgränsen efter år 1905 blivit så mycket större, är överflödigt. Jag har redan förut påpekat ett område, där försvarsberedningarna verkat hämmande, nämligen i fråga om kadrerna vid artilleriet. Här hava vi ett annat område, och jag kan icke finna detta hämmande annat än högligen beklagligt i en tid, då nationerna världen runt spänna sina krafter till det yttersta för att bereda sig till det fasansfulla, som heter krig. Dessa 400 hästar betyda ingenting, kanske herrarna mena, men vid mobilisering betyda de 400 ryttare eller nära fyra skvadroner. Dessa skvadroner äro liksom fältartilleriets försvagade organisation att föra upp på försvarsberedningarnas debetsida.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 51—56.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Larsson* avlämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner:

nr 84, angående vidtagande av vissa ändrings- och reparationsarbeten i riksgäldskontorets förra hus å Riddarholmen, samt

nr 85, angående avlösning av den ägaren av skattelägenheten Djurön nr 1 i Östergötlands län åliggande skyldigheten att därstädes underhålla ett holländeri.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets den 26 och 28 nästlidne månad bordlagda utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i grunderna för jordbruksfastighets deltagande i kostnaderna för vägunderhållet,

nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag, åsyftande rätt för enskild person att för husbehov tillgodogöra sig vatten å annans mark m. m., samt

nr 32, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa ändringar och tillägg i lagen om väghållningsbesvärets utgörande på landet,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om beredande av rätt till andel i häradsallmänning även åt annan jordbruksfastighet än i mantal satt jord.

Föredrogs å nyo jordbruksutskottets den 26 och 28 sistlidne februari bordlagda utlåtande nr 33, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om beredande av rätt till andel i häradsallmänning även åt annan jordbruksfastighet än i mantal satt jord.

I en inom Första kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling överlämnad motion, nr 85, hade herr *Hult* hemställt, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och på vad sätt rätt måtte kunna beredas även annan jordbruksfastighet än i mantal satt jord till andel uti häradsallmänning, samt för Riksdagen framlägga det förslag, som härav kunde föranledas.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att förevarande motion ej måtte av Riksdagen bifallas.

Herr *Hult*: Herr talman! Då utskottet enhälligt avstyrkt min motion i föreliggande fråga, skall jag icke framställa något yrkande, men jag ber att få säga några ord beträffande anledningen till att jag väckt motionen. Förhållandet är det, att i min hemort finnes en del stora egendomar, bestående av flere hemmansnummer, vilka icke undergått laga skifte. Från dessa avskänkas nu lägenheter till egna hem, vilkas ägare icke erhålla andel i häradsallmänningen, då fastigheten icke åsatts mantal. I min hemort finnes också rätt betydande häradsallmänningar, och egna hemägaren, som i regel icke får någon skog på den avrösningsjord, som tillskiftas lägenheten, är i stort behov av den andel i häradsallmänningen, som, därest egna hemmet blivit satt i mantal, skulle hava tillfallit honom. Nu har det sagts mig, att det är omöjligt att få en ändring av lagen i den riktning, jag påyrkat. Men jag vill säga, att jag icke tror, att det är möjligt att i längden bibehålla bestämmelsen om delägarskap i allmänning, sådan den för

närvarande är avfattad i lagen om hushållningen med de allmänna skogarna i riket. Det händer nämligen, att vid stations- och bruks-samhällen fastigheter, som äro satta i mantal, delas upp i tomter genom ägostyckningsförfarandet och då åsättas mantal, men genom att dessa bliva små, exempelvis $\frac{1}{500}$ mantal och mindre, så är det omöjligt att vid utsyning å allmanningen tillskifta dessa små hemmansdelar någon andel, där sådan utgår in natura. Under sådana förhållanden tror jag icke heller, att det är lämpligt att bibehålla bestämmelsen, sådan den är. Men som sagt, jag skall icke framställa något yrkande, i förhoppning, att om ett förslag framdeles kommer upp om vidtagande av ändring i den riktning, som jag påyrkat, eller om frågans lösning på annat tilläventyrs lämpligare sätt, än jag föreslagit, detta må mottagas med välvilja af Riksdagen.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren att till ett annat sammanträde uppskjuta handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den under dagen avlämnade kungl. propositionen med förslag till lag om ändrad lydelse av § 15 i den uti lagen den 10 juni 1912 angående flottning av skogsalster i gränsloderna Torneå och Muonio intagna stadga.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den under sammanträdet avlämnade kungl. propositionen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet följande denna dag avlämnade kungl. propositioner:

nr 5, angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för statens järnvägar m. m.;

nr 84, angående vidtagande av vissa ändrings- och reparationsarbeten i riksgäldskontorets förra hus å Riddarholmen, samt

nr 88, angående ändring beträffande brottmålsdomarens i Norrbottens län avlöning.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den under sammanträdet avlämnade kungl. propositionen, nr 86, angående fyll-

nadspension åt tillförordnade rektorn vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskilstuna I. G. T. Elmqvist.

Vid föredragning av den under dagen avlämnade kungl. propositionen nr 85 angående avlösning av den ägaren av skattelägenheten Djurön nr 1 i Östergötlands län åliggande skyldigheten att därstädes underhålla ett holländeri, blev denna proposition på begäran bordlagd.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga skrivelse i anledning av en vid sistförflutna riksdag beslutad lag.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 20, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å superfosfat;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, angående höjning av avlöningen för övervaktmästaren i Riksdagens hus, och

nr 13, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning och eventuellt förslag i fråga om ordnande av regelbundet utbyte med utländska riksförsamlingar av tryck rörande lagförslag m. m.;

lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om utarbetande och framläggande av förslag till ändrade bestämmelser om internationella rättsförhållanden rörande äktenskap;

jordbruksutskottets utlåtande nr 1, angående regleringen av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet; ävensom

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av en av herr Lindhagen inom Andra kammaren väckt motion, nr 153, om skrivelse till Kungl. Maj:tt med anhållan, att den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord ej må avhändas städerna utan Riksdagens samtycke m. m.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Grubbström* från och med den 10 till och med den 19 i denna månad.

Justerades tretton protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5,10 e. m.

In fidein
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 4 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Justerades protokollet för den 25 nästlidne månad.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, nr 21, till Konungen, i anledning av väckt motion om ändring i 6 kap. 4 § strafflagen.

Vid föredragning av ett från Andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 183, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herr Rydén's motion, nr 213, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om beredande av möjlighet för utom äktenskapet fött barn att erhålla kännedom om sin fader, beslöt Första kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott nr 1.

Vid föredragning av ett från Andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 187, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av en av herr Lundgren i Vendelsberg väckt motion, nr 16, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot oordningar å järnvägsstationer och bantåg, beslöt Första kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott nr 2.

Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets utlåtande nr 36, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om gemensamhetsfiske, lag om ändrad lydelse av 11 kap. 13 § rättegångsbalken och lag om ändrad lydelse av 10, 13 och 14 §§ i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske, *dels ock* en i ämnet väckt motion.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts den 1 innevarande mars bordlagda proposition nr 85, angående avlösning av den ägaren av skattelägenheten Djurön nr 1 i Östergötlands län åliggande skyldigheten att därstädes underhålla ett holländeri.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flera ledamöters begäran följande den 1 i denna månad bordlagda ärenden, nämligen bevillningsutskottets betänkande nr 20, bankoutskottets utlåtanden nr 12 och 13, lagutskottets utlåtande nr 12, jordbruksutskottets utlåtande nr 1 ävensom Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Berggren* från och med den 10 till och med den 26 innevarande mars.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

I enlighet med herr vice talmannens förslag beslöts, att jordbruksutskottets utlåtande nr 1 skulle på föredragningslistan till morgondagens sammanträde sättas främst bland de två gånger bordlagda ärendena.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,15 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
